

Om de immitsj van de reclame

„Een hoop larie wat de produkten alleen maar duurder maakt”.

Sinds Packards *Verborgene verleiders* — en voordien eigenlijk ook al — is het reclamevak beladen met stereotypen. Het zou louter een aangelegenheid voor hard-boiled, clean-shaven, zich (indachtig de woorden van één hunner grote voormannen en voorbeelden: „At sixty miles an hour the loudest noise in the new Rolls Royce comes from the electric clock”) in geruisloos lopende automobielen voortbewegende, in goed-gesneden maatkostuums gestoken, een voor buitenstaanders onbegrijpelijk vakjargon sprekende, naar vreemdsoortige beroepsnamen als koppie-koppie-reiter¹⁾, ekount eksekjoetif en mursjendeising sjoeperfeiser luisterende, glatte jongens tussen dertig en vijftig jaar zijn. De mannen uit het reclame- en advertising-vak zelf, moe geworden van het voortdurend verdedigen van hun standje, maken zich over dergelijke cliché-voorstellingen niet meer druk en zijn dan ook geneigd hun schouders op te halen over gene „oubollige leuteraars”, die waarschijnlijk nog nooit een reclamebureau van binnen hebben gezien.

Immèrs, de maatkostuums lijken veelal slechts op maatkostuums en met het verborgene van de verleiders valt het in de regel nogal mee. Is de tegen de reclame opgeworpen bedenking, dat zij het produkt alleen maar duurder zou maken, wel steekhoudend? Het is van de kostenstructuur van een bedrijf afhankelijk of de reclame op de lange duur kostprijsverhogend dan wel verlagend werkt; dikwijls blijkt het laatste het geval te zijn. En als men weer tegenwerpt dat deze kostprijsverlagingen zo zelden worden doorgegeven in de verkoopprijs van het produkt, dan ziet men voorbij aan de hoofdtaak van de reclame-afdeling van het bedrijf, die niet de zorgen van de prijspolitiek behelst. Heeft ten slotte niet iedere beroepssfeer haar eigen cultuur, de militaire hiërarchie, de clerus, de bureaucratie? Is juist het naar buiten treden — en daarmee haar „appeal” in ruime kring — niet inherent aan het wezen van de reclame?

Bovenstaande ontboezeming werd ons ingegeven door de resultaten van een door de Nederlandse Stichting

voor Statistiek ingesteld onderzoek, waaraan ook het motto van de titel is ontleend²⁾. Deze stichting heeft vorig jaar 1.122 mannen en vrouwen van 18 jaar en ouder geïnterviewd, ten einde na te gaan hoe de publieke opinie luidt over het nut en de werking van de reclame en welke eisen het publiek aan reclame stelt.

Het begrip reclame werd door 31 pCt. van de onder-vraagden geassocieerd met „voordeel, goedkope aanbiedingen” en door 21 pCt. met ongunstige zaken als „winstbejag, reclame maakt artikelen duurder”. Dit laatste percentage is vrij hoog, zeker indien men het vergelijkt met een soortgelijk, in 1959 uitgevoerd, onderzoek. Toen associeerden minder mensen het woord reclame met iets ongunstigs, nl. ca. 10 pCt. Daarentegen bleek men in hetzelfde jaar aan dit begrip ook minder de hierboven aangehaalde positieve aspecten als „voordelige aanbiedingen” e.d. te onderkennen (ca. 20 pCt.). Men zou dus kunnen stellen dat er in die zes jaren een zekere polarisering heeft gevonden in de oordeelsvorming over het „appeal” van het begrip reclame.

De geënquêteerden van 1965 moesten ook antwoord geven op de vraag hoe zij een wereld zonder reclame zouden ervaren: 44 pCt. achtte een reclameloze maatschappij saai, somber, ongezellig; 18 pCt. zou de informatieve taak van de reclame missen; voor slechts 9 pCt. zou het geen enkel verschil maken.

Ten einde na te gaan in hoeverre diverse vormen van reclame in de ogen van het publiek geschikt worden geacht ten behoeve van specifieke produkten, is de geïnterviewden ook gevraagd welke van een 11-tal reclamevormen zij zouden kiezen voor resp. wasmachines, sigaretten of soep. Het dagblad bleek de grote overwinnaar; het kwam voor wasmachines en sigaretten op de eerste plaats en voor soepen op de tweede plaats, direct na het damesblad. Een ruggesteuntje dus van het publiek voor de dagbladpers, die immers met gemengde gevoelens de televisiereclame afwacht.

dR

¹⁾ Met dank aan een alias van Elias.

²⁾ *Mensen, reclame, meningen*, Nederlandse Stichting voor Statistiek, Amsterdam 1966.

INHOUD

Blz.	Blz.
Om de immitsj van de reclame	203
Vier vliegen in één klap, door Dr. J. Kaufmann ..	204
Koude sanering en sociale bewogenheid, door Dr. J. D. de Haan, m.b.a.	205
De toekomstige ontwikkeling van het aantal huishoudingen in Nederland (I), door P. L. F. de Jong	207
Haventarieven, door J. Hasper	211
Sinaasappelen in de E.E.G.-marktordening voor groenten en fruit (II), door Drs. H. Kraaijeveld	213
Boekbesprekingen:	
Natuurbescherming 1964-1965, bespr. door Mr. J. A. Freseman Gratama	217
W. C. Fiege: De kern van de Europese zaak, bespr. door Drs. P. A. de Ruiter	218
Recente publikaties	218
Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	219

Vier vliegen in één klap

Een concreet voorstel voor handelspolitieke en eventueel financiële hulp aan ontwikkelingslanden

Het gehele beeld van hulp aan en handel met ontwikkelingslanden is niet rooskleurig. Aan de financiële kant neemt de hulp in absolute cijfers wel toe, doch als percentage van het nationaal inkomen van de ontwikkelde landen af. Op het gebied van de handelspolitiek is de situatie nog ongunstiger. De UNCTAD is weliswaar als gigantisch pressiemiddel het wereldtoneel der internationale organisaties binnentreden, doch verkeert nog teveel in een beginstadium om iets te hebben kunnen uitrichten. Zelfs op het gebied van de internationale goederenovereenkomsten kan men nauwelijks zeggen, dat er onder auspiciën van de UNCTAD reeds iets is gebeurd wat anders niet zou zijn geschied. Het GATT, de belangrijkste bestaande organisatie op internationaal handelsgebied, is een nieuw leven begonnen om zijn etiket van rijke-landenclub kwijt te raken. Het nieuwe en specifieke verplichtingen voor ontwikkelde landen bevattende deel IV van het GATT is voorlopig van toepassing verklaard en zal vermoedelijk binnenkort door de vereiste tweederde meerderheid der leden van het GATT worden goedgekeurd.

De bedoeling van dit artikel is echter niet om op deze situatie uitvoerig in te gaan. De bedoeling is om een concreet voorstel te ontwikkelen dat, al zal het slechts een beperkte toepassingsmogelijkheid hebben, niettemin de potentie heeft om in die gevallen waar het verwezenlijkt kan worden, een concrete bijdrage tot de industriële ontwikkeling van het desbetreffende onderontwikkelde land te leveren. Het voorstel komt erop neer, na te gaan of het in bepaalde industriële situaties voor een industrie in een ontwikkeld land nuttig en mogelijk zou zijn om de vervaardiging van bepaalde halffabrikaten of eindproducten uit te besteden bij een bedrijf in een onderontwikkelde land. In optimale vorm zou een dergelijke transactie een viervoudig effect kunnen hebben:

1. Samenwerking op industrieel gebied tussen het betrokken bedrijf in het ontwikkelde land en dat in het ontwikkelingsland met, als het goed gaat, onmiddellijk nut voor de industrialisatie en economische groei van het betrokken land. Uiteraard zou bij samenwerking op langere termijn rekening moeten worden gehouden met geleidelijk stijgende lonen. Deze stijging kan wellicht worden gecompenseerd door een eveneens stijgende produktiviteit in het ontwikkelingsland.

2. Indien er bovendien, zoals thans veelvuldig het geval is, in het ontwikkelde land in de betrokken bedrijfstak een toestand van acute arbeidsschaarste heerst en omgekeerd een situatie van werkloosheid of „disguised unemployment” in het ontwikkelingsland bestaat, dan is er een duidelijk gunstig effect op de arbeidsmarkt in beide situaties en aldus een sociaal-economisch voordeel in beide landen van wellicht aanzienlijke betekenis. Voor zover die arbeidsschaarste niet structureel, doch alleen conjunctueel is, zou er op moeten worden gelet dat geen lange-termijn-investeringen in het ontwikkelingsland plaatsvinden, die door een conjuncturomslag tot braak liggen van het desbetreffend deel van het productie-apparaat zouden leiden.

3. In principe speelt dit soort transacties zich geheel in de particuliere sfeer af. In dat geval zijn er op het eerste gezicht twee figuren denkbaar:

a. De onderhavige „processing” geschiedt geheel voor rekening van het bedrijf in het ontwikkelde land. Er is dan alleen uitbesteding en de industrie in het onderontwikkelde land krijgt betaald voor de hoeveelheid werk die zij heeft verricht.

b. Er is een kapitaaldeelname van het bedrijf of van andere beleggers in het ontwikkelde land in de betrokken industrie in het ontwikkelingsland. Dan komen we dus terecht bij een „joint venture” in de financiële zin, hetgeen een diepergaande relatie en een extra nuttig effect kan opleveren. Vanzelfsprekend spelen dan de bekende factoren die particuliere beleggingen in ontwikkelingslanden beïnvloeden, een grote rol.

Het is ook denkbaar, dat de onderhavige transacties steun van de overheid in het ontwikkelde land verkrijgen. Er kan een stuk ontwikkelingshulp in geïnjecteerd worden, hetzij door rechtstreekse overheidsdeelname in de onderhavige transactie, hetzij door zekere garanties te geven aan de industrie in het ontwikkelde land, bijv. tegen politieke of andere risico's (in de veronderstelling dat het land een algemeen systeem van investeringsgaranties kent, dat ook op dit soort transacties van toepassing zou zijn). Men kan ook denken aan fiscale voordelen, met name in situaties waar er een acuut arbeidstekort bestaat in het ontwikkelde land en de transactie dus een sociaal-economisch voordeel oplevert.

4. In de meeste gevallen zullen grondstoffen uit het ontwikkelingsland in kwestie (of althans een ontwikkelingsland uit het betrokken gebied) worden veredeld. In bepaalde gevallen is er wellicht een mogelijkheid, dat een grondstof of halffabrikaat afkomstig uit een ontwikkeld land verder bewerkt wordt in een onderontwikkelde land. Alsdan kan onder een zgn. „drawback”-regeling een verlaging van het buitentarief van de E.E.G., corresponderende met het bedrag aan E.E.G.-grondstof of -halffabrikaat dat geacht wordt in het uiteindelijke produkt aanwezig te zijn, worden bereikt. Dit soort transacties schijnt met name reeds tussen bepaalde E.E.G.-landen en Zwitserland te zijn voorgekomen. Weliswaar kent het Verdrag van Rome in dit opzicht geen formele regeling, doch indien de politieke wil aanwezig is, schijnt niets te verhinderen dit soort transacties een zekere uitbreiding te laten ondergaan, en wellicht een algemene „drawback”-regeling voor transacties tussen industrieën in de E.E.G. en bedrijven in onderontwikkelde landen tot stand te brengen.

Het onderhavige voorstel is uiteraard geen algemene panacee voor allerlei problemen van onderontwikkelde landen. Het is slechts een klein en bescheiden plan, dat in vermoedelijk niet al te talrijke gevallen kan worden toegepast. De vraag is hoe men dit soort transacties zou kunnen bevorderen. Men moet dan in de eerste plaats denken aan het particuliere bedrijfsleven zelf, dat zijn

Koude sanering en sociale beweging

Het rapport van de Commissie-Goldschmidt

Inleiding.

„Hoewel ook de kosten als gevolg van de sterke loonsverhogingen — zeker in het arbeidsintensieve deel van het midden- en kleinbedrijf — belangrijk zijn gestegen, heeft de ondergetekende de indruk, dat in het algemeen de rentabiliteitspositie van het midden- en kleinbedrijf niet ongunstig is. Deze indruk vindt steun in ramingen, die de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf heeft gemaakt van de ontwikkeling der ondernemersinkomsten in 1964. Deze ramingen wijzen op een stijging van de inkomens in de detailhandel van 13 pCt. en in het ambacht van 21 pCt. ... Het hier geschetste beeld leidt tot de conclusie dat in het algemeen het midden- en kleinbedrijf in evenredige mate is meegroeid met onze volkshuishouding”, aldus de Minister van Economische Zaken in de Memorie van Toelichting op de begroting van Economische Zaken. Het aantal verkoopplaatsen in de detailhandel geeft een voortdurende daling te zien, in de periode 1960-1965 met 6 pCt. tot 158.132 ondernemingen ¹⁾. Desondanks neemt het aantal ondernemers met een relatief laag inkomen verhoudingsgewijs slechts weinig af. Zulks kan een gevolg zijn van de voortdurende stijging van de zgn. kritische omzet, waardoor steeds meer ondernemingen, die deze niet kunnen bereiken, in de categorie van de marginale bedrijven geraken.

Structureel gezien blijft, aldus constateert de Memorie van Toelichting, een belangrijk deel van het midden- en kleinbedrijf qua inkomensvorming beneden een aanvaardbaar minimum. De Commissie-Goldschmidt vermeldt in haar nota „Ontwikkeling en Sanering van het Midden- en Kleinbedrijf”, dat gemiddeld 30 pCt. van de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf beneden dit minimum (f. 6.000) blijft, welk percentage per sector uiteenloopt ²⁾. Zulks betreft alleen die ondernemers wier inkomen uit bedrijf groter was dan dat uit andere bronnen. Op deze basis zou deze categorie dus

¹⁾ Het aantal ondernemingen in het ambacht nam, in de periode 1963-1965 nog toe met 1 pCt. tot 135.795.

²⁾ In relatief ongunstige zin voor ondernemingen in tabak/tabakswaren, vis, huishoudelijke artikelen en voorts herenkleermakers, herenkappers, rijwielherstelplaatsen en schoenmakerijen.

(vervolg van blz. 204)

eigen belangen zeer goed kent. Dit soort transacties heeft het aantrekkelijke dat zij rechtstreeks in het belang zijn van het betrokken bedrijf in het ontwikkelde land. Men zou kunnen denken aan enquêtes, bijv. onder auspiciën van afzonderlijke regeringen of van de E.E.G. of de O.E.S.O.

Voor zover technische hulp of een „resources”-onderzoek nodig is, zouden bilaterale of multilaterale programma's, met name ook het U.N. Development Programme, hulp kunnen bieden. Wat Nederland betreft, zij de aandacht gevestigd op het in het Nederlandse bilaterale hulpprogramma vervatte programma voor bedrijfsleven-projecten, dat voor 1966, na parlementaire goedkeuring, f. 20 mln. bedraagt en waarin in principe „surveys”, leidende tot de in dit artikel bedoelde transacties, zouden passen.

Genève.

Dr. J. KAUFMANN.

E.-S.B. 23-2-1966

ongeveer de door de Commissie aangehouden welstandsgrenzen van f. 11.000 kunnen bereiken.

Het overheidsbeleid.

Het overheidsbeleid t.a.v. het midden- en kleinbedrijf kan niet worden losgezien van het algemeen-economisch beleid, in welks kader past het doorzichtiger maken van de markt voor goederen en diensten voor de consument, de maatregelen op het gebied van de VpB., de toepassing van de geldmargereguleerenz. Binnen dit beleid streeft de overheid ernaar, de sector van het midden- en kleinbedrijf aan de economische groei te doen deelnemen, o.m. door:

1. te streven naar een goede structurele basis;
2. verruiming van de ontwikkelingsmogelijkheden (door middel van voorlichting, opleiding, research en financiële steun);
3. vergroting van de commerciële beweegruimte (door middel van een soepeler vestigingsbeleid en door een ordelijk economisch verkeer te waarborgen).

Ten aanzien van het overheidsbeleid zal men m.i. hier onderscheid moeten maken tussen het beleid, ingegeven door algemeen-economische motieven, en dat, ingegeven door sociale motieven. Voorwaarde voor het eerste is de erkenning dat het bestaan van het midden- en kleinbedrijf in het maatschappelijk bestel een nuttige factor is. Op basis hiervan kunnen dan zij, die de voorkeur geven aan een onafhankelijke werkkring boven een dienstbetrekking, zo nodig een zekere steun uit de algemene middelen ontvangen. Hiertoe kan men de ontwikkelingsmaatregelen rekenen.

Anderzijds kan de overheid uit sociale overwegingen hen, die reeds een zelfstandige werkkring hebben en door factoren buiten hun schuld bij de inkomensontwikkeling steeds verder achterop raken, bij beëindiging van het bedrijf tegemoetkomen ³⁾. M.i. speelt de wenselijkheid van sanering in het onderhavige geval hier een secundaire rol. Zulks o.m. op grond van het feit, dat bijna de helft van de ondernemers, welke minder dan het genoemde minimum inkomen uit hun bedrijf verkrijgen, ouder blijkt te zijn dan 55 jaar, terwijl anderzijds de Commissie-Goldschmidt er m.i. terecht op wijst, dat het in feite onjuist is te verwachten dat in belangrijke mate de toetreding van niet-levensvatbare bedrijven zal plaatsvinden ⁴⁾. Door de werking van de tijdsfactor zal de „koude” sanering dan ook zonder twijfel doorwerken ⁵⁾.

Het rapport-Goldschmidt.

Het rapport is een uitvloeisel van het hierboven aangegeven beleid. De Commissie had tot taak na te gaan welke oorzaken geleid hebben tot het veelvuldig vóór-

³⁾ Vergelijk het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw.

⁴⁾ Gezien o.m. de relatief hoge investeringen en de gunstige alternatieve aanwendingsmogelijkheden voor arbeidskrachten.

⁵⁾ In het eerste halfjaar 1965 werden ongeveer 3.000 vestigingen opgeheven, t.w. 50 pCt. wegens overlijden, ouderdom en ziekte, 20 pCt. wegens overgang in loondienst en 30 pCt. wegens stadssanering, faillissement, fusie e.d.

komen van zeer kleine ondernemingen in de sector van het midden- en kleinbedrijf en te bezien of en zo ja welke maatregelen ter verbetering van de positie van die ondernemingen moeten worden genomen. Op het eerste deel van haar taak gaat de Commissie, gezien reeds bestaande studies, slechts summier in. In het kader van het tweede deel wijst zij erop, dat structuurpolitiek van de zijde van de overheid positief beoordeeld dient te worden, voor zover uiteindelijk de ondernemer zelf beslist of en in hoeverre hij van de door de overheid geboden kansen gebruik wil maken. De weerstand tegen overheidsinmenging vindt men ook terug in de zeer voorzichtige formulering met betrekking tot de vrijwillige bedrijfsbeëindiging op blz. 32 van het rapport.

De Commissie meent dat (wat het saneringsaspect betreft) maatregelen nodig zijn omdat de bestaande regelingen, t.w. de Rijksgroepregeling Zelfstandigen resp. die voor werkloze werknemers, alsmede de bestaande omscholingsregelingen van het Ministerie van Sociale Zaken, tot nu toe weinig aantrekkingskracht op de middenstanders uitoefenen en dat er aanleiding bestaat een extra prikkel te scheppen om hen, die daarvoor in aanmerking komen, te bewegen van de bedoelde regelingen gebruik te maken.

Wanneer men de door de Commissie voorgestane maatregelen en de daarmee gemoeide bedragen beziet, blijkt het accent duidelijk te liggen bij de „sociale beweging” met de achterblijvende ondernemers. De titel van het rapport geeft m.i. dan ook de inhoud niet juist weer. De genoemde maatregelen houden beknopt weergegeven in, dat aan ondernemers met een minimaal inkomen, een liquidatievergoeding ad ca. f. 2.000 wordt verstrekt en daarnaast aan hen, die ouder zijn dan 50 resp. 55 jaar, een oplopende welvaartvaste maandelijke toelage en aan jongeren een loondervingsvergoeding en een aanvullende uitkering tot het regelingsloon van de sector waarvoor zij zich laten omscholen. De aanmelding zou openstaan gedurende een periode van 5 jaar, waarin men het aantal goedgekeurde aanvragen schat op 17.000 resp. 9.000 en de kosten op f. 360 mln. resp. f. 29 mln.

Mede gezien de kosten van bestuur en directie (ca. f. 1,5 mln.) rijst de vraag op welke wijze de Commissie gepoogd heeft — zij gaat hier niet op in — of veel middenstanders de voorgestelde financiële regeling als een redding uit de zorgen voor het dagelijks bestaan zien. Anders zou men achteraf wel eens tot de ontdekking kunnen komen — nadat het gehele apparaat is opgebouwd — dat slechts met een aanzienlijke verhoging van de uitkeringen de regeling voor de betrokken middenstanders attractief is. Zulks te meer, gezien de door de Commissie geconstateerde noodzaak voor ondernemers ouder dan 50 jaar, naast de voorgestelde uitkering toch nog bijverdienste te hebben uit een parttime functie en gezien de bevrediging welke het zelfstandig ondernemerschap schenkt.

De Commissie ziet de door haar voorgestelde ontwikkelingsmaatregelen (kosten ca. f. 1,5 mln.) hoofdzakelijk als een aanvulling op reeds bestaande maatregelen. Hoe belangrijk de zelfwerkzaamheid van de middenstanders hierbij is, blijkt uit een opmerking in het jongste jaarverslag van de K.N.M.B.: „De conclusie uit ons vorig jaarverslag, dat de ondernemers geen oog hebben voor de noodzaak tot verdere scholing moet hier helaas herhaald worden”.

elk aandeel
'Vereenigd
Bezit van
1894'
vormt in
feite een
deskundig
samengestelde
aandelen-
portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in circa 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschafft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ

Westersingel 84, Rotterdam

*De voordelen van aandelenbezit
met beperking van risico*

Over private huishoudingen (i.c. huishoudens en alleenstaanden) zijn voor bijna alle landen slechts enige, vaak nog onvergelijkbare, censusgegevens beschikbaar. Tijdreeksen, laat staan prognoses, ontbreken. Voor marktonderzoek zijn deze echter even onontbeerlijk als prognoses omtrent huwelijken, geboorten en sterfte. Gezien de eisen van nauwkeurigheid — voor het bedrijf minder stringent dan voor de overheid — en de beschikbare researchcapaciteit, zou een eenvoudige doch doeltreffende prognosemethode reeds zeer welkom zijn. Hetzelfde geldt ook voor bevolkingsprognoses. Voor menig land heeft men de keuze uit verschillende prognoses; vaak ook zijn deze verouderd of duidelijk onjuist. Voor bepaalde landen ontbreken zelfs prognoses. Schrijver heeft een eenvoudige methode ontwikkeld en getoetst aan de Nederlandse gegevens, die in hun opzet en details veel verder gaan dan die van andere landen. Een ander aspect is dat verfijnde methoden veel capaciteit en informatie vergen. Met een eenvoudige methode kan men de belangrijkste gegevens blijven volgen en zien wanneer een diepergaand onderzoek actueel wordt. Uit het tweede deel van dit artikel zal blijken dat dit voor Nederland thans wel eens wenselijk zou kunnen zijn. Wellicht illustreert dit artikel tevens hoe door toepassing van eenvoudige methoden, getoetst aan de Nederlandse gegevens, voor het bedrijfsleven reeds bruikbare informatie beschikbaar kan komen die nu in vele landen vaak node wordt gemist. Op de ervaring met de andere landen zal in een afzonderlijk artikel worden teruggekomen.

De toekomstige ontwikkeling van het aantal huishoudingen in Nederland

(I)

Definitie.

In verband met het streven naar internationaal vergelijkbare cijfers betreffende het aantal huishoudingen voor zowel het verleden als voor de toekomst, is getracht voor Nederland op grond van de gepubliceerde gegevens een dergelijke reeks op te stellen. Een belangrijk aspect is daarbij de definitie van het begrip huishouding. Door de U.N. wordt met name de zgn. „housekeeping household”-definitie aanbevolen, welke ook uit een oogpunt van economische studies de voorkeur verdient. Deze definitie beschouwt die groep van personen als één huishouding, indien zij samenwonen in een woningeenheid en bovendien gezamenlijk de maaltijden gebruiken en andere gemeenschappelijke faciliteiten genieten. Volgens deze definitie worden onderhuurders (w.o. kamerbewoners) apart

(vervolg van blz. 206)

De door de Voorzitter van de K.N.M.B. in zijn jaarrede 1965 gestelde vraag: „Moet het beleid en de daarop geënte hulp gericht worden op de „sociale beweging” met die groep van ondernemers, die achterop dreigen te raken in de maatschappelijke ontwikkeling, of moet het oog gericht zijn op dat deel van het midden- en kleinbedrijf, dat de sprongwijze veranderingen in het maatschappelijk verkeer de baas blijft?”, is door de Commissie-Goldschmidt vooral in eerstgenoemde zin beantwoord. Zoals gesteld, is dit antwoord een onvoldoende basis voor het beleid ter zake, al dient men bij een beoordeling van het werk van de Commissie rekening te houden met de grote spoed, waarmee zij was verzocht te werken.

geteld wanneer zij dus een afzonderlijke huishouding voeren.

De in Nederland gebruikte definitie.

Alhoewel bij de volkstellingen van 1947 en 1960 en de woningtelling van 1956 in principe de „housekeeping household”-definitie is gebruikt, zijn de resultaten toch niet geheel vergelijkbaar. Daar komt nog bij dat in 1956 de huishoudingen verblijfhoudende in varende en rijdende wooneenheden niet zijn inbegrepen en in 1947 de gezinnen van leiders en personeel van inrichtingen en wonende op de desbetreffende terreinen tot de zgn. institutionele bevolking zijn gerekend en niet als private huishoudingen geteld. Om voor de drie tellingsjaren vergelijkbare cijfers te verkrijgen, moeten dus correcties worden aangebracht, welke in tabel 1 zijn weergegeven.

TABEL 1.

Aan te brengen correcties op de drie naorlogse tellingen
(Aantallen $\times$ 1.000)

Categorie	31 mei 1947		30 juni 1956		31 mei 1960	
	Bevolking	Huishoudingen	Bevolking	Huishoudingen	Bevolking	Huishoudingen
In woningen	9.343	2.495	10.595	2.934	11.147	3.112
Varend, rijdend	67	ca. 19	60	18	60	18
Dir., pers. v. inst....	ca. 10	ca. 3				
Totaal	9.420	2.517	10.655	2.952	11.207	3.130
Correctie voor definitie		ca.—80		ca.—75		(74) a)
Private huish.	9.420	2.437	10.655	2.877	11.207	3.130
Gemidd. grootte ..	3,866		3,703		3,581	
Instit. bevolking.	205 = 2,13 pCt.		226 = 2,07 pCt.		255 = 2,22 pCt.	
Totale bevolking ...	9.625		10.881		11.462	

a) Het verschil in 1960 volgens definitie 1947 en definitie 1960.

's-Gravenhage.

Dr. J. D. DE HAAN, m.b.a.

De ontwikkeling van het aantal huishoudingen in Nederland sinds het begin van de twintigste eeuw.

De naoorlogse periode is wel kort om een goed beeld van de trend in de ontwikkeling te kunnen verkrijgen. Om deze reden zijn in tabel 2 ook de cijfers van 31 december 1899, 1909, 1920 en 1930 in het totale beeld betrokken. Voor deze jaren zijn echter geen correcties aangebracht. Voor de jaren 1947, 1956 en 1960 zijn in de tabel wel correcties aangebracht, ook voor de huishoudens en alleenstaanden afzonderlijk; daarop komen we later nog terug.

TABEL 2.

De ontwikkeling van het aantal huishoudingen en de gemiddelde grootte

Datum	Huishoudens (x 1.000)		Pers./huishou- den	Alleen- staanden (x 1.000)	Huishoudingen (x 1.000) (huishoudens + alleenstaanden)		Gemid- delde grootte
	Aan- tal	Per- sonen			Aan- tal	Per- sonen	
31 dec. 1909	1.181	5.633	4,77	101 (8 pCt.)	1.282	5.734	4,46
31 dec. 1920	1.425	6.605	4,64	119 (8 pCt.)	1.544	6.724	4,35
31 dec. 1930	1.739	7.609	4,38	163 (8½ pCt.)	1.902	7.772	4,08
31 mei 1947	2.235	9.218	4,12	202 (8 pCt.)	2.437	9.420	3,87
30 juni 1956	2.562	10.343	4,03	315 (10½ pCt.)	2.877	10.655	3,70
31 mei 1960	2.756	10.834	3,92	374 (12 pCt.)	3.130	11.207	3,58

Om voor de tussenliggende jaren de aantallen huishoudingen te kunnen bepalen, is het voldoende de beschikbare bevolkingscijfers te verminderen met het vrijwel constante percentage institutionele bevolking en de aldus resterende schatting van de bevolking in private huishoudingen te delen door de gemiddelde grootte der huishoudingen. Deze laatste kan door interpolatie worden bepaald. Hiertoe kan aan de gegeven getalswaarden een of andere functie, bijv. een parabool worden aangepast. Uit de bijgaande grafiek blijkt echter dat de gemiddelde grootte van de huishoudens een zgn. sigmoïde daling vertoont en dat de enigermate progressieve daling van de gemiddelde grootte van alle huishoudingen voornamelijk veroorzaakt wordt door

een progressieve groei van het aantal alleenstaanden. Slechts in de tweede helft van de jaren vijftig vertoont ook de gemiddelde grootte van de huishoudens een wat sterkere daling dan in de voorafgaande jaren. Op de verklaring komen we hierna nog terug.

Voor de naoorlogse periode krijgen we zodoende de volgende schattingen (tabel 3).

TABEL 3.

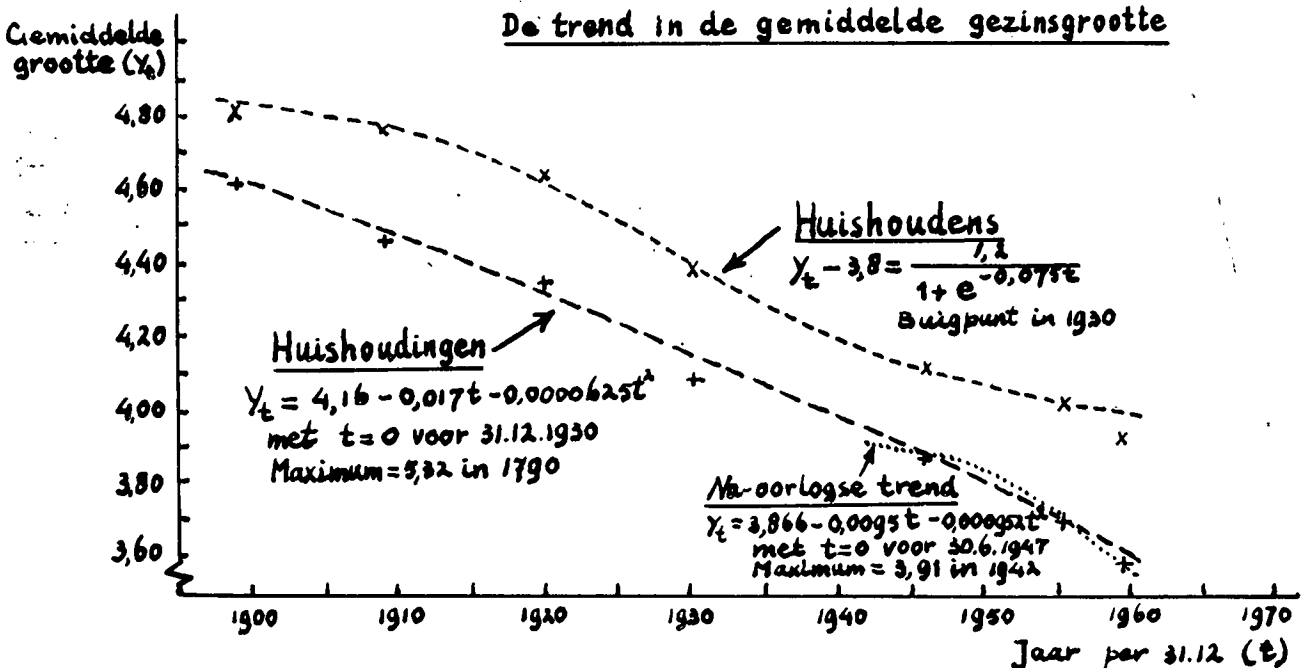
De gemiddelde grootte van de private huishoudingen

Jaar per 31 december	Volgens parabolische trend-ontwikkeling		Jaar per 31 december	Volgens parabolische trend-ontwikkeling		Jaar per 31 december	Volgens parabolische trend-ontwikkeling	
	sinds 1900	sinds 1947		sinds 1900	sinds 1947		sinds 1900	sinds 1947
1947	3,86	3,86	1952	3,76	3,77	1957	3,66	3,64
1948	3,84	3,85	1953	3,74	3,75	1958	3,64	3,62
1949	3,82	3,83	1954	3,72	3,73	1959	3,62	3,59
1950	3,80	3,81	1955	3,70	3,70	1960	3,59	3,56

Het verschil tussen beide interpolaties is minimaal, behalve voor de laatste jaren. We geven aan de interpolatie volgens de parabool sinds 1947 de voorkeur, daar deze iets beter in de richting ligt van de gemiddelde grootte in 1930, en omdat de naoorlogse omstandigheden, met name de woningsituatie, een progressieve toeneming van het aantal alleenstaanden aanvaardbaar nog zullen hebben afgeremd. Voor het aantal huishoudingen krijgen we dan de volgende schattingen (tabel 4).

Het C.B.S. berekent jaar voor jaar het aantal huishoudens, d.w.z. het aantal huishoudingen exclusief de alleenstaanden. Een directe vergelijking is dus niet mogelijk. Ook hierop komen we nog terug.

Voor een toekomstschatting hebben we een bevolkingsprognose nodig. Door deze bevolkingscijfers dan weer te verminderen met een percentage institutionele bevolking verkrijgen we een prognose van de private bevolking. Deze private bevolking moeten we dan nog delen door de gemiddelde grootte der huishoudingen,

TABEL 4.

Het aantal private huishoudingen in Nederland in de periode 1946-1960

Jaar per 31 december	Bevolking		Institutionele bevolking		Private bevolking		
	Aantal personen × 1.000	In pCt. van de bevolking	Aantal personen × 1.000	Aantal personen × 1.000	Huishoudingen		
					Gemid- delde grootte	Aantal × 1.000	
1946	9.543	2,13	203	9.340	3,87	2.415	
1947	9.716	2,12	206	9.510	3,86	2.465	
1948	9.884	2,11	209	9.675	3,85	2.515	
1949	10.027	2,10	211	9.816	3,83	2.565	
1950	10.200	2,09	213	9.987	3,81	2.615	
1951	10.328	2,08	215	10.113	3,79	2.670	
1952	10.436	2,07	216	10.220	3,77	2.710	
1953	10.551	2,06	217	10.334	3,75	2.755	
1954	10.680	2,05	219	10.461	3,73	2.805	
1955	10.822	2,06	223	10.599	3,70	2.865	
1956	10.957	2,07	227	10.730	3,67	2.925	
1957	11.096	2,09	233	10.863	3,64	2.985	
1958	11.278	2,13	240	11.038	3,62	3.045	
1959	11.417	2,18	249	11.168	3,59	3.110	
1960	11.556	2,24	260	11.296	3,56	3.175	

waarvoor we als prognosebasis de parabolische trend zouden kunnen gebruiken. Langs deze weg kan dan een prognose van het aantal private huishoudingen worden verkregen. Deze methode is niet voldoende doorzichtig, zodat een confrontatie met een andere benaderingsmethode wel gewenst is. Om het geheel op haar gebruikswaarde te toetsen, zal worden uitgegaan van het jaar 1960. Tot en met 1965 kan de prognose dan met de realiteit worden vergeleken en worden nagegaan of er aanleiding is bepaalde onderdelen van de toekomstprojectie te herzien. Dit is immers een wezenlijk bestanddeel van de methode.

Toekomstige bevolking.

De toekomstige bevolking kan worden berekend door een prognose te maken van het aantal geboorten, de sterfte en de migratie.

Geboorten.

Daar volgens cijfers van enkele ons omringende landen blijkt dat in een huwelijk gemiddeld 85 pCt. der kinderen binnen de eerste tien huwelijksjaren wordt geboren (in Nederland is dit zeer waarschijnlijk ca. 80 pCt.), kunnen we de geboorten in een bepaald jaar in relatie brengen met het aantal huwelijken van de laatste 10 jaren. We krijgen dan het volgende (tabel 5).

TABEL 5.

De verhouding geboorten/huwelijken sinds 1947

Jaar	Aantal huwe- lijken laatste 10 jaar	Geboorten (exclusief sterfte < 1 jaar)	Geboorten per huwelijk
1947	762.110	259.000	0,340
1948	782.789	240.000	0,306
1949	784.453	229.000	0,292
1950	800.343	223.000	0,279
1951	824.851	222.000	0,269
1952	824.694	227.000	0,275
1953	844.997	222.000	0,262
1954	882.654	223.000	0,253
1955	899.500	224.000	0,249
1956	884.551	226.000	0,256
1957	879.460	230.000	0,261
1958	883.249	232.000	0,262
1959	888.995	238.000	0,267
1960	895.834	234.000	0,261

Na de naoorlogse geboortegolf vertoont het aantal geboorten per huwelijk vanaf 1949 tot 1955 een constante daling van gemiddeld 0,06 per jaar. Vanaf 1955 doet zich een stijging voor van gemiddeld 0,03 per jaar. Deze stijging, die zich ook in de ons omringende landen voordoet, zal de neiging gaan vertonen kleiner te worden. Uitgaande van deze ontwikkeling tot en met 1960 kunnen we voor het jaar 1965 rekenen met een factor 0,280 en voor 1970 met een factor 0,290. Rest ons dus nog het aantal huwelijken te voorspellen.

Het vooruit berekenen van het aantal huwelijken is niet zo bijzonder moeilijk. Van de huwenden is de leeftijdsverdeling bekend, evenals van die van alle inwoners. Zodoende kan voor elk jaar de huwelijksfrequentie per 1.000 van elke leeftijdsgroep (mannen en vrouwen tezamen) worden bepaald. Aan de hand van de leeftijdsopbouw van de gehele bevolking kan worden vastgesteld hoe deze er over 10 resp. 15 jaar uitziet, althans wat betreft die leeftijdsklassen waarin de huwelijken hoofdzakelijk plaats hebben (90 pCt. van de huwenden is jonger dan 35 jaar). In deze leeftijdsgroepen speelt de sterfte nauwelijks enige rol. Vermenigvuldiging van deze leeftijdsverdeling, geldende over 10 resp. 15 jaar, met de huwelijksfrequentie, daarbij rekening houdende met een geleidelijke verschuiving naar een lagere huwelijksleeftijd, levert een schatting op van het toekomstig aantal huwelijken. Voor 1965 en 1970 wordt zodoende een schatting verkregen van 105.000 resp. 134.000. Met behulp van deze schattingen kan de cijferreeks van het aantal huwelijken in de laatste 10 jaar worden voortgezet en worden vermenigvuldigd met de eerder genoemde projectie van de geboortefactor (zie tabel 6).

TABEL 6.

De ontwikkeling van het aantal huwelijken en geboorten tot 1970
(× 1.000)

Jaar	Huwelijken		Geboorten per huwelijk	Geboorten a)
	per jaar	laatste 10 jaar		
1961	91	896	0,268	240
1962	93	903	0,271	245
1963	96	914	0,274	250
1964	100	926	0,277	255
1965	105	942	0,280	265
1966	111	961	0,283	275
1967	118	986	0,285	285
1968	124	1.015	0,287	295
1969	130	1.057	0,289	305
1970	134	1.102	0,290	320

a) Geboorten exclusief sterfte binnen het eerste levensjaar (ca. 4.000 per jaar).

Sterfte.

Het aantal sterfgevallen kan worden benaderd door de trend na te gaan in de totale sterfte als percentage van het aantal personen in de leeftijdsgroep van 50 jaar en ouder, daar ruim 85 pCt. van alle sterfgevallen in deze leeftijdsgroep plaats heeft. Dit bedoeld percentage lag direct na de oorlog nog dicht bij de 4, doch is sinds 1950 geleidelijk gedaald van 3,2 naar 3,1 in 1960.

Dienovereenkomstig is de sterfte in aantallen slechts geleidelijk gestegen, nl. van 70.000 tot 83.000 in 10 jaar tijds, de sterfte binnen het eerste levensjaar buiten beschouwing latende. De zojuist genoemde sterftfactor is echter de laatste vier jaar onveranderd op een niveau

van 3,1 pCt. gebleven. Voor 1970 is nu dezelfde sterftefactor aangehouden.

De omvang van de bevolking boven de 50 jaar in 1970 kan worden benaderd door de omvang van de groep in de jaren 1950 tot en met 1960 te extrapoleren volgens een gemiddelde toeneming van ruim 50.000 personen per jaar. De leeftijdsopbouw van de bevolking laat deze benadering wel toe. Voor 1970 komen we dan op een aantal van 3¼ mln. Toepassing van een sterftefactor van 3,1 pCt. geeft voor 1970 als resultaat 101.000 sterfgevallen.

Indien we de ontwikkeling van het absolute aantal sterfgevallen extrapoleren, komen we voor 1970 op bijna 110.000 sterfgevallen. Voor 1970 is nu een cijfer van 105.000 aangehouden; een nauwkeuriger schatting is voor ons doel niet nodig. Kwantitatief wordt deze onnauwkeurigheid overschaduwd door de ontwikkeling van het aantal geboorten. Dit betekent echter wel dat de sterftefactor t.o.v. de bevolking boven de 50 jaar weer iets zou gaan stijgen, nl. naar 3,2 pCt. Dit is ook verklaarbaar, daar in de jaren zestig het aandeel van de groep tussen de 50 en 60 jaar in de totale groep boven de 50 iets kleiner zal zijn dan in de jaren vijftig.

Migratie.

Had tot en met 1957 nog duidelijk een emigratie plaats van Nederlanders (het saldo bedroeg de laatste drie jaren gemiddeld nog ruim 12.000), in 1958 keert de situatie om en is er sprake van een immigratiesaldo van gemiddeld 14.000 personen. Een van de belangrijkste factoren die hierin meespeelde was wel de politieke situatie in Indonesië. Doch ook uit Australië en Nieuw-Zeeland keerden Nederlanders terug, waarschijnlijk mede aangetrokken door de zich zeer gunstig ontwikkelende economische situatie in het moederland. Een vertreksaldo deed zich nog wel voor mét betrekking tot de Verenigde Staten en Canada. Daar echter de emigratie naar Australië reeds na 1956 sterk terugliep, mag men ook verwachten dat de terugkeer, die toch meestal in de eerste jaren na het vertrek plaats heeft, weer zal gaan afnemen. Wat de terugkeer van Nederlanders uit Indonesië betreft, is de grote toevloed in 1960 wel voorbij. Men kan dus stellen dat na 1960 de emigratie en immigratie van Nederlanders geen groot verschil zullen vertonen, tenzij er in het economische vlak een sterke terugslag zou gaan optreden, wat in 1960, gezien de ontwikkeling van de E.E.G., niet zo waarschijnlijk behoefde te worden geacht.

Wat de immigratie resp. emigratie van vreemdelingen betreft, deze was tot en met 1960 van weinig importantie. Eerst in 1960 is er van een duidelijk overschot sprake, te weten ruim 5.000 personen. Het is moeilijk, achteraf te zeggen wat men toen als verwachting had mogen uitspreken. Gezien de ontwikkeling van de Nederlandse bevolking, is men nu nog niet geneigd er grote betekenis aan te hechten. In 1961 kwamen in het arbeidsproces onder meer de generaties, geboren in de jaren 1946-1947, welke een hoogtepunt vormden in het aantal geboorten.

Uitgaande van de situatie in 1960, ook vanuit economisch standpunt, was dan ook hoogstens een tijdelijk en beperkt immigratiesaldo van vreemdelingen te verwachten, dat omstreeks 1963 weer zou kunnen gaan verdwijnen onder invloed van het toenemende binnenlandse aanbod. Dit binnenlandse aanbod zou enigermate kunnen worden afgeremd door de toenemende educatie. Uitgaande van deze bespiegelingen had men netto immigratiecijfers kunnen aannemen, zoals aangegeven in tabel 7.

TABEL 7.

Netto immigratie voor de jaren 1961 t/m 1965 (× 1.000)

Netto immigratie	1961	1962	1963	1964	1965
Nederlanders uit:					
Europa	0	0	0	0	0
Amerika	- 10	- 10	- 5	- 5	0
Azië, Afrika, Oceanië	+ 5	+ 5	+ 5	+ 5	0
Vreemdelingen	+ 10	+ 10	+ 5	0	0
Totaal	+ 5	+ 5	+ 5	0	0

Totale bevolking.

Per saldo komen we tot de volgende prognose (tabel 8), uitgaande van de situatie per einde 1960.

TABEL 8.

De ontwikkeling van de bevolking tot 1970 (aantallen × 1.000)

Jaar per 31 december	Geboorten a)	Sterfte a)	Netto immigratie	Totale bevolking	Institutionele bevolking		Private bevolking aantal
					pCt.	aantal	
1960				11.556		260	11.296
1961	240	85	5	11.716	2,30	270	11.446
1962	245	87	5	11.879	2,35	280	11.599
1963	250	90	5	12.044	2,40	290	11.754
1964	255	92	0	12.207	2,44	300	11.907
1965	265	94	0	12.378	2,48	309	12.069
1966	275	96	0	12.557	2,51	317	12.240
1967	285	98	0	12.744	2,54	325	12.419
1968	295	101	0	12.938	2,56	333	12.605
1969	305	103	0	13.140	2,58	340	12.800
1970	320	105	0	13.355	2,60	347	13.008

a) Exclusief sterfte binnen het eerste levensjaar.

Deze prognose komt voor het einde van 1970 rond 100.000 personen hoger uit dan de recente C.B.S.-prognose, wat een gevolg kan zijn van de gebruikte methode en het verschil in uitgangspunt. Een verdere vergelijking met de werkelijke ontwikkeling na 1960 en met de door het C.B.S. gemaakte berekeningen geven we in het tweede deel van dit artikel. Wat de splitsing in institutioneel en privaat betreft, hebben we de ontwikkeling tussen 1950, 1956 en 1960 geëxtrapoléerd, daarbij aannemende dat het percentage institutioneel zich geleidelijk zal gaan stabiliseren. Het heeft overigens ook geen zin daar een al te nauwkeurige studie van te maken.

In het tweede deel zal voorts de toekomstige ontwikkeling van het aantal huishoudingen worden nagegaan. Voor de periode 1961-1965 zullen de prognoses met de werkelijke ontwikkeling worden vergeleken en zal worden nagegaan welke wijzigingen de prognoses dientengevolge ondergaan.

Eindhoven.

P. L. F. DE JONG.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

geen kosten in rekening brengt voor het onderhoud van de Noord- en Westgeul, de Botlek, de Brielse Maas en het kanaal door Rozenburg. Welk een voorlichting! De Noordgeul bestaat niet meer en de Westgeul is een heel klein stukje water van de Oude Maas op de vaarweg naar Dordrecht, zodat Rotterdam er niets mee te maken heeft; de Botlekhavens komen geheel, dus volledig, ten laste van Rotterdam; de Brielse Maas is een recreatiecentrum, bestuurd door een gemeenschappelijk lichaam, waarin de provincie Zuid-Holland de leiding heeft, en waarvan Rotterdam — vrijwillig — 50 pCt. van de kosten draagt; en het kanaal door Rozenburg is verlegd en heeft een nieuwe spuisluis gekregen, geheel bekostigd door Rotterdam, dat de lasten via het Euro-poort-project naar het Havenbedrijf overhevelt.

Overigens kan men het met het „Algemeen Handelsblad” eens zijn, dat het vragen door het Rijk van een bijdrage van de gemeenten voor de uitvoering van bijzondere werken, verouderd is. Maar niet om de reden die het dagblad noemt, t.w. dat het Rijk niets moest rekenen voor de verbetering van de infrastructuur van het land. Het is namelijk wel zeker — en er is veel eerder op gewezen — dat hier geen landsbelang wordt gediend, maar dat het gaat om een kunstmatig dienen van een Amsterdams belang als compensatie voor het ontbreken van de natuurlijke voordelen van Rotterdam. Dat heeft het gemeentebestuur van Amsterdam in een vroeger stadium zelf zo gesteld. Zo gezien had het Rijk gelijk met het vragen van een vergoeding van een derde van de kosten: daaraan kon worden getoetst dat Amsterdam een reële verbetering van de verzwakende economie verwachtte. Amsterdam vroeg niet alleen aan het Rijk kapitalen in de achterwaartse verbindingen te investeren, maar zou er dan zelf ook wat voor over hebben.

Die toetssteen is onbruikbaar geworden, omdat de gemeenten wegens het ontbreken van de mogelijkheid tot het voeren van een eigen middelenpolitiek, in het geheel geen zelfstandige financiële politiek meer kunnen voeren. Voor de andere gemeenten, en dus ook voor Rotterdam en 's-Gravenhage, geldt hetzelfde. De grootste drie streven zelfs naar een apart statuut. Het zou mij te ver van het onderwerp verwijderen als ik dit vraagstuk — dat trouwens in „E.-S.B.” van 9 december 1964 werd aangeroerd — in dit artikel nader zou behandelen. Ik moge volstaan met op te merken, dat er voorshands niets zal veranderen aan het feit, dat Amsterdam reeds enige jaren op de gewone dienst, dus voor de lopende uitgaven, tekorten heeft van vele miljoenen, voor de overbrugging waarvan een beroep op het Rijk (gemeentefonds) is gedaan. Daarom kan er thans geen sprake zijn van een offer, van een „iets over hebben” voor een versterking van de economische positie. Of de gemeente Amsterdam er meer of minder aan kan doen of had kunnen doen, verandert niets aan het feit, dat Amsterdam in feite *niets* bijdraagt. Toch wordt — ten behoeve van de zuiverheid van de financiële verhouding — met het Rijk formeel afgerekend. Die afrekeningen behoren — even formeel — ten laste van de havenexploitatie te worden gebracht. Immers, eerst dan wordt het mogelijk berekeningen te maken, die — bij alle ingewikkeldheid van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten — voor de beoordeling van de billijkheid op het stuk van de haventarieven niet kunnen worden weggelaten.

Nieuwe dumpingmaatregelen.

Amsterdam heeft zich van de vorige publikatie wel zoveel aangetrokken, dat het bij een herziening van de financiering van de haven geen beroep meer doet op een zgn. winst op de haven- en handelsinrichtingen. Het heeft in de laatste maanden van 1965 van de invoering van een tweetal verhogingen van de havenkosten gebruik gemaakt om nieuwe maatregelen in te voeren, die voor Rotterdam nadelig zijn. Ik geef graag toe, dat Amsterdam een mooie stad is, de onmisbare hoofdstad, maar dat mag geen reden zijn om de Amsterdamse havenpolitiek goed te praten. Het gaat hier om het zeehavengeld, het havengeld voor binnenschepen en subsidies voor de aantrekking van ertstransporten.

Het zeehaventarief.

De tarieven voor de zeeschepen zijn in Amsterdam sinds 1 april 1948 niet gewijzigd. Zij zijn dus notoir bij de ontwikkeling achtergebleven. Zij zullen, zo werd gepubliceerd, nu met ingang van 1 januari 1966 worden verhoogd, tenzij de vereiste Koninklijke goedkeuring later wordt verkregen, en dan op de eerste dag van de maand volgende op die, waarin die goedkeuring werd verleend. Dat wil zeggen, dat de verhoging vermoedelijk eerst tegen mei 1966 effect zal sorteren. Rotterdam wegens de financiële toestand reeds overging, Rotterdam wegens de financiële toestand reeds overging, maar van 5 pCt. telkens in 1966, 1967 en 1968 en van 10 pCt. in 1969.

Er is echter meer. Amsterdam geeft, in weerwil van de erkenning dat de overheid niet met belastinggeld behoort te concurreren, een reductie van 33,3 pCt. op zeehavengeld van een schip, dat klei vervoert of porseleinaarde, pek, los gestort zout of ijzererts (geen zwaanelerts, mangaanerts of ongeroost pyriet). Dat betekent, dat een schip, dat bijv. voor een bepaald tijdvak per ton 24 cent moet betalen, met 16 cent kan volstaan, terwijl datzelfde schip te Rotterdam, in plaats van die 24 cent, 30 cent moet betalen, omdat zulks nodig is om de financiële lasten van de accommodatie van de haven te kunnen blijven dragen. Amsterdam heft in dit voorbeeld van 24 cent, in weerwil van grote geldzorgen, in 1966 17 cent, in 1967 18 cent, in 1968 19 cent en in 1969 ongeveer 20 cent. Dat betekent, dat Amsterdam de concurrentie in 1966, 1967 en 1968 extra verscherpt. Door de dekking van het tekort met middelen van het Rijk (gemeentefonds), betekent dat ook, dat het Rijk Amsterdam met een hoger bedrag dan eigenlijk noodzakelijk is, gaat bijspringen, doch tevens dat de niet gemotiveerde verscherping ten slotte door het Rijk (gemeentefonds) en indirect door alle gemeenten, ook Rotterdam, wordt bekostigd. Rotterdam laat niet van zich horen, maar het zwijgt toch niet uit angst, dat Amsterdam Rotterdam zou verwijten, dat het van zijn ligging profiteert bij het behandelen van waardevolle transporten op Duitsland, die Amsterdam zozeer begeert om de hoge uitgaven voor de achterwaartse verbindingen te rechtvaardigen?

Het havengeld voor binnenschepen.

Tegelijk met een verhoging van het binnenhavengeld met 15 pCt., eveneens met ingang van 1 januari 1966, heeft Amsterdam voor transporten op Duitsland een subsidie van maar liefst 35 cent per ton aangeboden. Dit zou het Amsterdamse antwoord zijn op de

verlegging van speciaal Duits ertsvervoer naar Bremerhaven. Deze subsidie zou ertoe kunnen leiden, dat ander ertsvervoer in plaats van over Rotterdam naar Amsterdam wordt verlegd, aangezien de subsidie ook voor dat vervoer werd toegezegd. Daarmede krijgt de subsidie een ander karakter dan van een verdediging tegen Duitse spoorwegtarieven. Dat wil zeggen, dat Amsterdam een compensatie zoekt te geven tegen de ontwikkeling in de scheepvaart, dat grotere havens de steeds in grootte toenemende schepen aantrekken. Waar is dan het einde van de bevoordeling? Die grens ligt niet ergens in de stadsfinanciën als het Rijk de tekorten vergoedt. En wat is het effect? Het Rijk moge bedenken, dat deze poging om de gevolgen van een technische ontwikkeling op scheepvaartgebied weg te nemen voor de Nederlandse economie slechts verlies betekent: er wordt geen ton erts méér verscheept. De subsidies behoeven niet eens te worden aanvaard om toch bij het sluiten van contracten met anderen het effect van een onnodige verlaging op te roepen. Voor de Duitse bevrachter is het, wat men tegenwoordig noemt, een gillertje. Voor de betekenis van de dumping verwijs ik overigens naar mijn artikelen in „E.-S.B.” van 19 februari en 6 mei 1964.

Onbeantwoorde vragen.

Aan het slot van laatstgenoemd artikel werden drie vragen gesteld, waarop vlot en eenvoudig een antwoord zou moeten kunnen worden gegeven. Ze staan nog steeds open. Na bijna twee jaar kunnen ze enigszins worden gemoduleerd.

De uitwerking van de gewijzigde marktordening in de sector groenten en fruit roept met name voor het artikel sinaasappelen grote bezwaren op. Door een drastische verhoging van de invoerprijsdrempel zal een fikse prijsstijging voor de consument worden veroorzaakt. De daaruit ongetwijfeld voortvloeiende afremming van het verbruik werkt tegelijkertijd op de producent. Aangezien de producenten uit derde landen de positie van „dominant supplier” innemen, worden zij voornamelijk geconfronteerd met de nadelige gevolgen van deze politiek. Indien het nieuwe systeem niet tot prijsverhoging voor de consument zal leiden, zullen voor de traditionele exporteurs — rond de Middellandse Zee — de consequenties desastreus zijn.

De toepassing van het nieuwe systeem op sinaasappelen.

Het verschil in werking van Vo. 156/65 van de Commissie, in P.B. 191 van 12 november 1965 houdende vaststelling van de referentieprijzen voor zoete sinaasappelen (voor het jaar 1965/1966), ten opzichte van de overeenkomstige verordeningen van de voorgaande jaren betreft met name:

1. de gewijzigde opzet voor de berekening van de referentieprijz;
2. de berekening van de invoerprijs;
3. de vaststelling van één referentieprijz voor het gehele seizoen;

E.-S.B. 23-2-1966

De eerste vraag was: is het geoorloofd dat Amsterdam lagere tarieven heft met een beroep op een geflatteerde begroting? De vraag is nu: is het geoorloofd dat Amsterdam lagere tarieven heft met een beroep op de financiële toestand der gemeente (voorstellen van B. & W. van 15 november 1965, nos. 1033 en 1034), nu voor de tekorten op de begroting van de gemeente, met inbegrip van het havenbeheer, rijkssteun (gemeentefonds) wordt aangevraagd?

De tweede vraag luidde: is het aanvaardbaar dat Amsterdam het aan het Rijk verschuldigde bedrag voor de verbetering van de waterwegen afwentelt op het gemeentefonds? Daaraan kan thans worden toegevoegd: zou het niet tot betere verhoudingen leiden, wanneer de aan het Rijk verschuldigde bedragen voor de waterwegen — en straks de pijprijn voor Mobil-Oil — in de exploitatie van de haven- en handelsinrichtingen, dus als last van het havenbeheer, werden opgenomen? En nog een andere vraag: zou het billijk zijn als andere plaatsen, waaronder havengemeenten, indirect meebetalen aan premies van 35 cent per ton voor Duitse transporten over Amsterdam?

Op de derde vraag: is het privilege, dat Amsterdam ongemotiveerd aan het achterland biedt, in harmonie met de geest, waarin het verdrag met België inzake de Rijn-Scheldeverbinding is gesloten? past de modulatie: als Amsterdam hierop liever niet antwoordt, zou de regering dat dan misschien kunnen doen? Wellicht zou dit nog kunnen vóór de indiening van de zeehavennota, waarom in en buiten de Kamer al zo dikwijls is gevraagd.

Rotterdam.

J. HASPER.

Sinaasappelen in de E.E.G.-marktordening voor groenten en fruit

(II)*

4. de invoering van coëfficiënten ter toepassing op de berekening van de invoerprijs van variëteiten, die wat hun handelswaarde betreft niet rechtstreeks vergelijkbaar zijn met de in de Gemeenschap geteelde variëteiten.

Ad 1.

De (forfaitaire) bijtelling op de produktiekosten is geregeld in Vo. 99/65, art. 1, lid 5, waarin de belangen van elke lid-staat met betrekking tot de toepassing duidelijk naar voren komen. De bijtelling bestaat uit twee elementen,

* Het eerste gedeelte van dit artikel is gepubliceerd in „E.-S.B.” van 16 februari 1966.

die elk het rekenkundig gemiddelde zijn van een bedrag voor:

	intern vervoer en marktgelten	de winstmarge
door Frankrijk en Italië	§ 3 per ton 0	15 pCt. 0
Duitsland en Benelux		

Bij de berekening van het rekenkundig gemiddelde wordt alleen rekening gehouden met die lid-staten, waarvan de produktieprijzen in aanmerking zijn genomen bij de berekening van de referentieprijzen.

Doordat Italië het enige producerende land binnen de Gemeenschap is, geeft de uitwerking van de bepaling omtrent de forfaitaire bijtelling bij de genoteerde produktieprijzen relatief meer bescherming aan sinaasappelen dan aan produkten in de groenten- en fruitsector, die ook in andere lid-staten worden voortgebracht. De volle § 3 per ton voor interne transportkosten plus 15 pCt. winstmarge kan nu ingecalculereerd worden, waardoor een flinke concessie wordt gedaan aan de Italiaanse producenten ten laste van de producenten uit derde landen en van de consumenten in de Gemeenschap. Het buiten beschouwing laten van de lage produktieprijzen en het bovenstaande betreffende de forfaitaire opslag heeft dan ook geleid tot een aanmerkelijke verhoging van de voorgestelde referentieprijzen (vergelijk kolom d en i met e en j in tabel 1).

De definitieve referentieprijzen 1965/1966 (kolom a, f en k) lijken goeddeels beneden de voorgestelde te liggen. Of dit in werkelijkheid het geval is, kan pas worden gezegd na bespreking van de punten 3 en 4.

Ad 2.

Door de gewijzigde opzet t.a.v. de invoerprijzen, waarbij het invoerprijsspeil op één representatieve groothandelsmarkt reeds de instelling van een compenserende heffing kan veroorzaken, neemt enerzijds München door zijn gunstige ligging voor Italië en door de relatief grote aftrek van vrachtkosten van de grens tot aan München op uit derde landen ingevoerde sinaasappelen een centrale plaats in. Door deze regelingen krijgt Italië in Zuid-Duitsland een zeer bevoorrechte positie. Anderzijds kan het invoerprijsspeil in Rotterdam of bij de Pyreneeën door de lage transportkosten vanuit Spanje tot die plaatsen van doorslaggevend betekenis zijn voor de instelling van een compenserende heffing.

Ad 3.

Het verschil tussen de overwegingen in de verordeningen t/m 1964 en in Vo. 156/65, die enerzijds hebben geleid tot de aanvaarding van een seizoenpatroon in de referentie-

prijzen en anderzijds — voor 1965/1966 — tot de vaststelling van een vaste referentieprijs, is vanwege de nietszeggendheid veelzeggend. De plotselinge overschakeling wordt gemotiveerd met een verwijzing naar de bijzondere kenmerken van de communautaire markt voor het betrokken produkt. Daar aangenomen mag worden dat het seizoenpatroon in voorgaande jaren en ook in het voorstel voor 1965/1966 op realiteit heeft berust ¹⁾, kan men benieuwd zijn naar het bijzondere kenmerk van de communautaire markt voor sinaasappelen dat een zo overheersende plaats diende te krijgen. Wij komen hierop nog terug na ad 4.

Ad 4.

De herwaarderingscoëfficiënt met behulp waarvan de handelswaarde van ingevoerde variëteiten vergelijkbaar wordt gemaakt met die van binnen de Gemeenschap voortgebrachte variëteiten, is een in Vo. 156/65 voor de eerste maal gehanteerd instrument. Door het gebruik van deze coëfficiënt wordt voor de variëteitengroepen I en II de invoerprijs van geïmporteerde produkten vermenigvuldigd met een factor groter dan 1 en voor de variëteitengroep III met een factor kleiner dan 1.

Dit impliceert dat bij importen van de variëteit II (dit zijn de duurdere handsinaasappelen) de kans op instelling van een compenserende heffing in theorie iets wordt afgezwakt door verhoging van de berekende invoerprijs en voor de mindere kwaliteiten sinaasappelen de kans groter wordt door verlaging van de invoerprijs. Indien de referentieprijzen 1965/1966, vastgesteld bij Vo. 156/65, worden gecorrigeerd met de in deze verordening opgenomen herwaarderingscoëfficiënt, geeft de vergelijking van de gecorrigeerde referentieprijzen 1965/1966 met de referentieprijzen 1964/1965 een reëel beeld van de beleidsverandering in 1965.

De nieuwe referentieprijs voor de vroegere groep I (Sanguinello) wordt dan $155, \text{nl. } 192/1,24 = 155$ in december 1965 en $171/1,1 = 155$ voor januari t/m april 1966. De referentieprijs voor de vroegere groep II wordt nu $86/0,76 = 113$ ²⁾. Dit betekent voor de centrale maanden van het sinaasappelseizoen een stijging van de invoerprijs van 25 en 40 pCt. voor de vroegere groep I resp. groep II, wat gezien de samenstelling van het consumptiepakket in Nederland een gemiddelde verhoging van 30 pCt. inhoudt. In dit stadium van het betoog is het nu ook mogelijk een uitspraak te doen over de uitschakeling van de seizoenbeweging in de prijzen.

¹⁾ Zie ook tabel 1 in het eerste artikel betreffende de maandelijkske invoerprijzen in Nederland.

²⁾ Inmiddels heeft de Commissie, ingevolge een haar door de Raad gegeven opdracht, een nieuwe ontwerp-verordening opgesteld. Na behandeling van dit ontwerp in de Raad hoop ik daar in het kort nog op terug te komen.

TABEL 1.

Referentieprijzen voor zoete sinaasappelen in § per ton

	groep I	m.i.v. 1965/66 groep II, voordien groep I					m.i.v. 1965/66 groep III, voordien groep II				
	1965/66 def.	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66		1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	
					voorstel	def.				voorstel	def.
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k
nov.					198			80	80	134	
dec.	192	110	110		185		70	70	70	93	86
jan.	192	120	120	125	159	171	70	70	70	81	86
febr.	192	120	120	125	175	171	80	80	80	81	86
maart	192	120	120	125	193	171	90	90	90	131	86
april		120	130	135	208	171	90	90	90	121	86

Bron: Verordeningen van de Commissie; voorstel 1965/66 uit „Euromarktnieuws”, november 1965, blz. 242.

In de seizoenen 1962/1963 t/m 1964/1965 en in het voorstel 1965/1966 was op correcte wijze rekening gehouden met een seizoenbeweging in de prijzen. In de maand januari, welke in de regel de grootste aanvoer vertoont, lag dan ook een prijsdal. Door in Vo. 156/65 één vaste referentieprijs op te nemen, is de mogelijkheid om van de lagere importprijzen in januari te profiteren verloren gegaan. Daartegenover staat een lager referentieprijsspeil in april dan vroeger. Doordat de importen in april als regel tegen een hogere invoerprijs plaatsvinden, is de instelling van een compenserende heffing in die maand minder waarschijnlijk. Bovendien is april een maand waarin de Italiaanse export, die in januari zijn hoogtepunt heeft, veel van zijn betekenis heeft verloren. Door de bank genomen betekent de instelling van een vaste referentieprijs derhalve een versterking van het protectionistische element, vooral ten aanzien van Spanje, dat zijn top-export óók in januari heeft. Voor Israël en Marokko, wier exportseizoenen iets later in de tijd liggen, kunnen de zaken door deze maatregel wat gunstiger worden.

Een element dat nog de moeite van het vermelden waard is, is dat door de uniforme toepassing van de verordening op groep II (Sanguinello) de kwalitatief mindere variëteiten binnen deze groep door hun te verwachten lagere importprijzen reeds de instelling van een compenserende heffing kunnen veroorzaken.

De consequenties voor de consument.

In het voorgaande is de nadruk gelegd op de punten waarop en de mate waarin het communautaire beleid is omgegaan. In het navolgende gaan wij in op de consequenties voor Nederland en op die voor derde landen. Doordat importen van sinaasappelen uit derde landen met een compenserende heffing belast zullen worden totdat de gehewardeerde importprijzen gelijk is geworden aan de referentieprijzen, betekent dit dat het invoerprijsspeil wordt opgetrokken³⁾ voor:

groep I (Moro e.a.)	tot \$ 192 per ton van 1 december tot 31 maart;
groep II (Sanguinello)	tot \$ 155 per ton van 1 december tot 30 april;
groep III (Bionde)	tot \$ 113 per ton van 1 december tot 30 april.

Bij een verbruikspatroon in Nederland, waarin het volume van groep II zich verhoudt tot dat van groep III als 2 : 1, betekent dit een gemiddelde importprijs van \$ 154 per ton in de maand december en van \$ 142 per ton in de maanden januari t/m april.

In de importfase, zal deze *permanente* verhoging van het prijspeil leiden tot een prijsstijging van 40 pCt. in december, van 35 pCt. in de maanden januari en februari en van 18 pCt. in maart en april. Voor de consument kan een prijsstijging worden verwacht van 20 pCt. in de periode december t/m februari en van 12 pCt. in maart en april⁴⁾. In deze prognose is uitgegaan van de gedachte dat de margebepaling van de tussengelegen handelsfasen bij prijsstijgingen een degressief

³⁾ Of dit nu geschiedt door instelling van een compenserende heffing of doordat de exporteurs uit derde landen (in samenwerking met importeurs uit de E.E.G.) hun uitvoerprijs verhogen, doet weinig ter zake. Het bericht in „De Volkskrant” d.d. 30 november 1965, hetwelk in zijn korthed de suggestie wekte dat de gestegen importprijzen samenhangen met de nieuwe regeling, wijst bij de huidige oogstverwachtingen (zie tabel 3a in het vorige artikel) óf op dit soort mogelijkheden óf op voorraadvorming. Zie ook noot 4.

⁴⁾ Nog los van de tweede aanpassing van het buitentarief op 1 januari 1966, die inmiddels nog moet komen.

verloop blijft behouden. Hoewel dit in de afgelopen jaren het geval was, doordat de handel bij incidentele hoge prijzen als regel met een lagere procentuele marge genoegen nam, zou dit bij een *blijvende* verhoging van het prijspeil anders kunnen komen te liggen.

De in de dagbladers geuite gedachte van Minister Den Uyl dat bijv. de Nederlandse importeur wel een deel van zijn marge zou laten vallen, lijkt mij een vrome doch geen reële wens⁵⁾. Deze strak georganiseerde fase van de tussenhandel heeft immers geen enkele behoefte om een deel van de consumentenprijs door te schuiven naar de Italiaanse producent of naar de fiscus. Dit klemt des te meer omdat sinaasappelen een relatief luxueus artikel zijn, waarvan de prijselasticiteit rond een waarde 1 geschat mag worden, d.w.z. dat de omzet dan met een nagenoeg gelijk percentage zal teruglopen als dat waarmee de prijs zal stijgen. Onder zulke verwachtingen is het eerder aannemelijk dat elke fase van de tussenhandel de neiging zal hebben om de marge te verhogen.

De gevolgen voor de Nederlandse consument kunnen dan ook als volgt worden geraamd. In 1964 bedroeg de import van zoete sinaasappelen in de betrokken periode van het jaar ca. tweederde van de jaarimport ter waarde van f. 90 mln., d.w.z. ongeveer f. 60 mln. Op consumptieniveau betekent dit een waarde van f. 150-180 mln. Een prijsverhoging van 20 pCt. bij een verondersteld constant verbruik betekent een bedrag van f. 30-35 mln., hetwelk een keurig gemiddelde is van de door Minister Biesheuvel en het Tweede-Kamerlid Ir. Lardinio genoemd bedragen⁶⁾. De nadelen voor de consument kunnen ook op andere wijze worden weergegeven. In de wintermaanden heeft het artikel sinaasappelen een wegingscoëfficiënt van ruim 1 pCt. in het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud. Een éénmalige verhoging van de sinaasappelprijzen met 20 pCt. veroorzaakt derhalve in de wintermaanden een permanente verhoging van het

⁵⁾ Denkbaar is een situatie dat bij een normaal importprijsniveau van \$ 100 per ton en een referentieprijs van \$ 140 per ton de in te stellen compenserende heffing van \$ 40 per ton wordt afgewenteld op de exporteur. Dit kan natuurlijk niet via een importprijs van \$ 60 per ton, omdat dan de heffing op \$ 80 per ton zou komen.

Indien echter de handel zou plaatsvinden via een systeem van commissiehandel, komt er ruimte voor dit soort mogelijkheden. Doordat sinaasappelen typische artikelen van de dagmarkt zijn, kan het exportland tot zulk een ontwikkeling worden gedwongen om maar enigszins aan een afzetmogelijkheid toe te komen.

⁶⁾ Zie „N.R.C.” d.d. 19 november 1965.

(I. M.)

Beleggen in goud

GOLDMINES

Een bloemlezing uit de Zuidafrikaanse goudmijnen. Vraagt inlichtingen of toezending van documentatiemateriaal bij de beheerder Algemene Bank Nederland.

indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud met 0,2 punt. Een te hoge uitkomst voor het huidige inflatoire tijdperk.

De consequenties voor produktielanden.

Het exportniveau van Italië ligt op 200.000 ton, waarvan 70.000 ton met bestemming E.E.G. (voornamelijk Duitsland). De E.E.G. importeerde aan wintersinaasappelen en mandarijnen in 1962 1,56 mln. ton, in 1963 1,36 mln. ton (door kleinere Spaanse oogst) en in 1964 1,78 mln. ton. Als eenvoudige prognose mag een jaarlijkse toeneming van de consumptie met 100.000 ton worden verondersteld.

Verhoging van de referentieprijzen en derhalve van het prijsniveau binnen de E.E.G., ten einde de Italiaanse produktie te beschermen, zou vanuit een protectionistische visie nog enige zin hebben, wanneer het externe aanbod door Italiaans aanbod zou kunnen worden vervangen. Aangezien het er niet naar uitziet dat de aanbodelasticiteit van de Italiaanse produktie van dien aard is dat Italië zelfs maar in de consumptiestijging van de E.E.G. kan voorzien⁷⁾ — laat staan de huidige import uit derde landen in kwalitatief gelijke mate kan vervangen —, is de komende verhoging van de sinaasappelprijzen slechts te zien als een door de consument te betalen premie voor de overeenkomst van december 1964 omtrent de gemeenschappelijke graanprijs, ten gevolge waarvan de consument behalve voor graan ook nog voor een ander deel van het agrarisch pakket het protectionisme mag betalen. De kosten voor de consument in de gehele E.E.G. kunnen, aannemende dat de prijsverhoudingen in de overige lid-staten overeenkomstig liggen aan die in Nederland, geraamd worden op $10 \times f. 30-35 \text{ mln.} = f. 300-350 \text{ mln.}$, daar de Nederlandse import ongeveer 10 pCt. van de totale E.E.G.-import bedraagt.

De vraag rijst, of het nu werkelijk nodig was om een verdergaande bescherming van de sinaasappelproducenten in

Italië op deze wijze te organiseren. Met name is geweest op het systeem van „deficiency-payments” voor de betrokken producenten. Hoewel zulk een systeem vanuit een economisch gezichtspunt en ook met betrekking tot derde landen verre de voorkeur zou verdienen, is het door formele verdragstoepassing en door de huidige politieke constellatie binnen de E.E.G. niet haalbaar⁸⁾. Het E.E.G.-systeem bestaat principieel uit een optrekking van de invoerprijzen door kunstmatige heffingen, welke prijzen voorts worden verhoogd door een flink invoerrecht. Afwijking daarvan vergt keiharde onderhandelingen, zoals destijds door Minister Andriessen gevoerd inzake de margarineprijzen. Met als resultaat een tijdelijk uitstel van het E.E.G.-systeem.

Wat de sinaasappelen betreft zat de Commissie gevangen in het door haarzelf en de Raad geknoopte net van december 1964 waaruit zij slechts bevrijd had kunnen worden door een met gekwalificeerde meerderheid te nemen Raadsbesluit, omdat het Beheerscomité voor groenten en fruit de inzichten van de Commissie niet deelde. Aangezien Frankrijk zich buiten de Raad had gesteld, konden de andere partners een dergelijke meerderheid nooit bereiken tegen de opvatting van Italië in en kreeg de omstreden sinaasappelverordening 156/65 op grond van vroegere beslissingen haar beslag.

Tot slot nog enkele opmerkingen over de consequenties voor derde landen.

1. Over de produktieprijzen zijn mij slechts gegevens bekend uit Marokko. Deze waren \$ 35 per ton in 1962, geleverd in kratten. Uit de exportbestemming van Marokkaanse en Italiaanse sinaasappelen naar Duitsland en de Benelux kan worden afgeleid dat het Marokkaanse produkt (incl. invoerrechten) gunstiger ligt dan het Italiaanse. Wanneer men dan genoemde producentenprijs voor Marokko vergelijkt met de referentieprijzen 1962/1963 lijkt de be-

⁷⁾ Zie „N.R.C.” d.d. 28 januari 1966.

⁸⁾ Dit artikel werd medio december 1965 geschreven.

TABEL 2. Exportwaarde^{a)} van sinaasappelen (en mandarijnen) in pCt. van de totale export

	1962			1963			1964		
	totaal	sinaas-appelen	$\frac{a}{b}$	totaal	sinaas-appelen	$\frac{a}{b}$	totaal	sinaas-appelen	$\frac{a}{b}$
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Italië	4.665	23,6	0,5	5.047	30,0	0,6	5.956	26,7	0,45
Israël	280	40,8	14,5	350	62,6	18,0	372	40,8	11,0
Spanje	736	116,0	15,7	735	73,8	10,0	954	137,1	14,3
Tunis	115,9	3,8	3,2	126	3,8	3,0	.	3,7	.

a) Exportwaarde in mln. \$.
Bron: U.N.O., Commodity Trade Statistics.

TABEL 3. Produktievolume van sinaasappelen (en mandarijnen) in 1.000 ton

	gem. 1948/1949- 1952/1953	1961/ 1962	1962/ 1963	1963/ 1964	1964/ 1965	1965/ 1966	mandarijnen	
							1964/ 1965	1965/ 1966
Griekenland	97	230	231	225	.	334	.	.
Italië	548	927	828	1.066	1.200	1.110	172	160
Spanje	975	1.838	1.327	1.976	1.750 (1.530) a)	1.870 (1.820) a)	133	157
Israël	249	435	604	671	.	.	.	.
Marokko	170	454	471	608	582	644	.	.
Algerië	239	395	335	.	.	.	.	.
Tunis	25	77	46	74	.	.	.	.

a) Herziene raming.
Bron: t/m 1963/1964 F.A.O.: Production Yearbook 1964, tabel 45.
nadien: O.E.C.D., Fruit and Vegetable Crop Prospects, oktober en november 1965.
Voor Marokko: Produktschap voor Groenten en Fruit.

scherming wel bijzonder groot. Verder mag aangenomen worden dat de produktiekosten in Spanje lager zijn dan in Marokko, hetgeen een nog ongunstiger nadruk legt op de bescherming van Italië.

2. Een ander element dat meeweegt bij de beoordeling van de aan Italië toegekende bescherming ligt in de alternatieve aanwendingsmogelijkheid van de bij de produktie van sinaasappelen betrokken arbeid. In Italië is deze gunstiger dan in de concurrerende landen, met uitzondering van Israël, doordat deze landen in een lager ontwikkelingsstadium verkeren. Aangezien in velerlei ontwikkelingsplannen de stelling wordt verkondigd dat betrokken landen zich moeten toeleggen op de voortbrenging van kwaliteitsprodukten, kan het huidige E.E.G.-beleid inzake sinaasappelen niet worden gezien als een duw in de goede richting.

3. Het belang van de sinaasappelen in de totale export vinden we in tabel 2 voor een aantal landen.

De export van sinaasappelen bedraagt in Marokko, evenals in Spanje, 14 pCt. van de totale export. In Tunis is dit nog een gering bedrag en in Italië slechts $\frac{1}{2}$ pCt.

In alle produktielanden rond de Middellandse Zee is bijzonder hard gewerkt aan uitbreiding van het areaal onder gelijktijdige verbetering van de kwaliteit (zie tabel 3). Ook voor Italië is dat aannemelijk.

In de produktieverhoudingen echter zodanig liggen dat desondanks Italië in de internationale concurrentie niet mee kan komen, hadden de verantwoordelijke autoriteiten zich dat beter in een vroeger stadium voor ogen kunnen stellen, in plaats van een streep te halen door het moeizame streven naar verbetering in landen op een lager ontwikkelingsniveau, die desondanks (of daardoor?) op efficiënter wijze weten te produceren.

Italië had die investeringsbedragen — aangevuld met bijdragen van de E.E.G. — dan beter voor industriële omschakeling kunnen besteden. In de industriële sector had het door de E.E.G. toch al een extra voorsprong ten opzichte van genoemde landen gekregen. Voor deze laatste zal een aantasting van de exportopbrengst van sinaasappelen een verdere terugslag op het ontwikkelingsproces veroorzaken.

4. Indien de mogelijkheid wordt bewaarheid dat de importeur de in te stellen compenserende heffing afwentelt op de exporteur, is de ellende voor de exportlanden niet meer te overzien. De dalende exportopbrengst naar de E.E.G. — voor hen het voornaamste afzetgebied — zal hen ertoe noodzaken het exportsurplus dat daardoor ontstaat op andere markten af te zetten, waarschijnlijk door dumping. De opbrengsten aldaar zullen derhalve eveneens teruglopen.

Onder deze voorwaarden is derhalve het effect van Vo. 156/65 op de ontwikkelingslanden nog ongunstiger dan in het geval dat de compenserende heffing door de consument binnen de E.E.G. wordt gedragen.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam.

H. KRAAIJEVELD.

(I. M.)

BOEKBESPREKINGEN

Natuurbescherming 1964-1965. Verslag van de werkzaamheden van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming over het tijdvak van 1 januari 1964 tot 1 november 1965, Amsterdam 1965, 72 blz., f. 2.

De natuurbescherming, aanvankelijk nog slechts een hobby van natuurvorsers, heeft zich allengs ontwikkeld tot een belangrijk facet van onze economie. Inmers, het leefklimaat is feitelijk een belangrijke secundaire arbeidsvoorwaarde geworden. Daarvan geeft blijk het Verslag Natuurbescherming 1964-1965. Juist de beperkte omvang van dit rijk geïllustreerde boekje is mede bepalend voor zijn waarde.

In kort bestek, maar toch op bijzonder deskundige wijze, behandelt de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming (waarvan onder meer de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en de A.N.W.B. deel uitmaken) een groot aantal punten. Reeds de inleiding geeft blijk van de strijdvaardige geest die de Contact-Commissie vooral de laatste jaren kenmerkt. „Zelfs nog na 1945 — toen de nieuwe ruimtelijke verhoudingen zich toch al aankondigden — heeft de Contact-Commissie het moeten belevén, dat haar strijd voor meer recreatieruimte zonder meer belachelijk werd gemaakt. Nu, in 1965, zien zelfs onze grote ontginners brood in de recreatie”.

Men kan thans meemaken dat maatschappijen die de afgelopen 50 jaren rond 400.000 ha natuurterrein hebben omgespit, de ene dag hoog onderscheiden worden en de andere in de rij gaan staan om mee te mogen helpen hun ontginningen weer ongedaan te maken. „Het boetekleed ontsiert de man niet”, zei eens de onvergelykelijke anti-revolutionaire leider Abraham Kuypers. En daarom kunnen wij waardering opbrengen voor de leiders dier maatschappijen die erkennen dat die rond 400.000 ha (marginale) landbouwterreinen in principe terug-ontgonnen moeten worden ten behoeve van de recreatie.

Tempora mutantur. En de triomf is zoet! Wat de Contact-Commissie betreft is deze triomf ook zeer verdiend. Die genoegdoening, maar ook het inzicht dat men op het punt van de recreatie nog slechts in de kinderschoenen staat, tekent het boekje. Intussen is het boekje veel méér dan een eenvoudig jaarverslagje, aangevende wat de samenwerkende verenigingen en als voornaamste daarvan de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en de A.N.W.B. op dit gebied in de afgelopen twee jaren entameerden. De Contact-Commissie leidt geen bestaan in de schaduw van haar componenten. Zij vormt een eigen voortvarende eenheid. Daarvan getuigen zowel de „Inleiding” — die wij hierboven aanhaalden — als de afzonderlijke hoofdstukken.

Ruimtelijke ordening.

Ruimtelijke ordening, planologisch beleid, bouwnijverheid, verkeer, militaire oefenterreinen, ruilverkaveling, structuurbeleid in de landbouw, ze komen alle op het tapijt in hun verhouding tot de natuurbescherming. Deskundig gaat het verslag in op een aantal streekplannen — zo gewichtig, zowel uit economisch, maatschappelijk als recreatief standpunt. Wie het een en an-

ALLE BANKZAKEN
WODAN HANDELSBANK

Heemraadssingel 107 - Rotterdam - telefoon 23 59 85

der wil weten over de stand van zaken ten aanzien van een aantal grote projecten vindt in het verslag een korte en heldere uiteenzetting. In dit verband zij genoemd: het Waddengebied, Schietterrein Vliehors, uitbreidingsplan Terschelling, inpoldering Dollart, Lauwerszee, uitbreidingsplan Beesterzwaag, drinkwaterspaarbekkens in de Biesbosch enz.

Ruilverkaveling.

In een zeer leesbare en ter zake kundige verhandeling wordt de ruilverkaveling Alblasserwaard behandeld. De ruilverkaveling in het algemeen is een tere zaak voor de Contact-Commissie. Zij meent — terecht — dat juist ruilverkaveling veel afbreuk doet aan het natuurschoon en, voegen wij hieraan toe, mede gezien de zich steeds meer openbarende overproductie, althans in deze vorm niet meer bijdraagt aan de welvaart. Immers, de Alblasserwaard is vooral een melkproducerend gewest; de ruilverkaveling zal deze productie nog aanwakkeren, waardoor de boterbergen in onze koelhuizen nog grotere omvang zullen gaan aannemen!

De Contact-Commissie schrijft o.m.:

„De ruilverkaveling Alblasserwaard, met een omvang van 22.500 ha (w.v. 95 procent grasland), is het tot nu toe grootste project van deze aard in ons land. Van de totale kosten, die op f. 83 miljoen worden geraamd, zal niet minder dan f. 50 miljoen door het Rijk worden gesubsidieerd¹⁾. Afgezien van het feit dat gezaghebbende landbouweconomen dergelijke gigantische investeringen in graslandgebieden zinloos achten, dreigt hier op grond van zuiver agrarische motieven de planologische ontwikkeling van de streek te worden vastgelegd zonder dat — zoals bij de door de provinciale besturen voorbereide streekplannen wel het geval is — een veelzijdige afweging van alle bij het bodemgebruik betrokken belangen plaatsvindt.

De natuurbescherming maakt zich ernstig bezorgd over het lot van het buitengewoon fraaie landschap van de Alblasserwaard, dat in de toekomst een belangrijke recreatieve functie zal moeten vervullen”.

Aantasting van ons bosbezit.

Ook de nog steeds voortschrijdende aantasting van ons toch al geringe bosbezit gaat de Contact-Commissie aan het hart. Zulks klemt temeer nu wel als vaststaand mag worden aangenomen, dat straks opnieuw in het kader der toeristische recreatie bossen zullen moeten worden aangelegd.

In het verslag worden twee spectaculaire aanvallen op ons bosbezit gemeld, nl. de (gedeeltelijke) ondengang

¹⁾ Daar komen nog bij de kosten van het dure apparaat zelf en de hoge „uitkoopkosten”.

van de Emmerdennen alsmede de vernieling van het Reigersbosch bij Lisse. Men krijgt uit de ons in het verslag voorgehouden feiten en omstandigheden wel de indruk dat de secretaris der Contact-Commissie, Drs. R. J. de Wit, de verwarde of althans weinig gecoördineerde situatie te dezen precies tekende, toen hij ter gelegenheid van een congres te Nijmegen de volgende behartigenswaardige woorden sprak: „Het in de toekomst te voeren ruimtelijk beleid eist goede coördinatie van het overheidshandelen op de drie bestuursniveaus. Deze coördinatie van de verschillende nu nog zelfstandig opererende departementen zal desnoods moeten worden afgedwongen en van één plaats uit moeten worden beoordeeld en afgewogen”. Indien er één publikatie is die deze verlangens afdoende demonstreert en waar maakt, is het wel het onderhavige fraai uitgevoerde boekwerkje.

's-Gravenhage.

Mr. J. A. FRESEMAN GRATAMA.

W. C. Fiege: De kern van de Europese zaak. Servire luxe-pockets no. 109. N.V. Servire, Den Haag 1965, 111 blz., f. 3,95.

Over dit boekje kunnen wij kort zijn. De pretenties mogen vele zijn, de crisis waarin Europa verkeert, benadert de schrijver niet dan met vage formuleringen als: „Wat ontbreekt dat is de eigentijdse vormgeving, wat ontbreekt dat is een levensconceptie die een draagvlak representeert voor iedere Europese man en vrouw” (blz. 9).

Dit geschriftje heet een Servire luxe-pocket te zijn; waar dat „luxe” op mag slaan, zeker niet op inhoud en uitvoering. Het is hoogstens een onverantwoorde luxe f. 3,95 neer te tellen voor dit boekje, dat wemelt van taal- en stijffouten en waarvan de beeldspraak aan alle kanten rammelt. Van dit laatste één voorbeeld: „... om hart en geest toe te wijden aan een groots werk, in plaats van onbevredigd te bijten op de geestelijke nagels” (blz. 87).

dR

RECENTE PUBLIKATIES

A. A. Wempe: Belastingrecht voor het examen moderne bedrijfsadministratie en het staatspraktijkdiploma. Zeventiende druk. J. Muusses N.V., Purmerend 1965, 251 blz., f. 11.

(I. M.)

BELEG INTERNATIONAAL
BELEG IN **Interunie**

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

A. A. Wempe: Supplement bij de zeventiende druk van *Belastingrecht*. J. Muusses N.V., Purmerend 1965, 11 blz., f. 0,75.

A. A. Wempe: *Sociale wetgeving voor het examen moderne bedrijfsadministratie en het staatspraktijkdiploma*. Twaalfde druk. J. Muusses N.V., Purmerend 1965, 162 blz., f. 5,75.

Voor verscheidene cursussen zijn Wempes *Belastingrecht* en *Sociale wetgeving* veelgebruikte studieboeken. Geen wonder dan ook dat zij veel herdrukken beleven, die steeds zoveel mogelijk weer worden aangepast aan de jongste wijzigingen. Zo werden in *Belastingrecht* o.a. het Besluit op de loonbelasting 1940, het Besluit op de inkomstenbelasting 1941 en de Wet op de vermogensbelasting 1892 vervangen door de Wetten op de loonbelasting, de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting van 1964. Het *Supplement* bevat vrijwel uitsluitend een overzicht van de in het Uitvoeringsbesluit en de Uitvoeringsbeschikking Loonbelasting vervatte bepalingen. Als belangrijkste wijziging in *Sociale wetgeving* mag gelden het opnemen van de op 1 januari 1963 in werking getreden Interimwet Invaliditeitsrentetrekkingen en de Kinderbijslagwetten, alsmede de op 1 januari 1965 in werking getreden Algemene Bijstandswet.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Geheel volgens het boekje is de bankbiljettenomloop na het passeren van de januari-ultimo teruggelopen. Tot het midden van de maand was op de kop af f. 300 mln. uit de circulatie in de kassen der banken teruggekeerd. Deze aanvulling heeft echter geen effect gehad op de liquiditeit van de banken, want tegenover deze verruimende factor stond de Schatkist, die in nog sterkere mate geld uit de bankkassen wegzoog. Sedert eind januari steeg het saldo van de Staatskas met f. 291 mln. en sinds half januari zelfs met f. 433 mln. Het grootste deel van het overschot van betalingen aan de Staat boven zijn kasuitgaven zullen wel belastingen zijn.

Het tegoed der banken daalde in de eerste weken van februari beneden het, ingevolge de kredietrestrictieregeling aan te houden, verplichte deposito. Slechts door naar verhouding grote bedragen aan voorschotten bij De Nederlandsche Bank op te nemen kon het saldo der banken nog positief blijven. Per 14 februari bedroeg het saldo van de voorschot rekening niet minder dan f. 257,9 mln.

Intussen blijft de Agent van het Ministerie van Financiën op het vinkentouw zitten. Behalve de acht- en twaalfmaandspromessen (disconto resp. 4 9/16 pCt. en 4 5/8 pCt.) zijn vanaf 14 februari schatkistbiljetten over de toonbank verkrijgbaar, nl. papier van 1 jaar en acht maanden (rente 4 13/16 pCt.), twee jaar (rente 4 7/8 pCt.) en twee jaar en acht maanden (rente 4 15/16 pCt.). De promessen en biljetten vervallen in de belastingperiode van 1967 resp. 1968. Zolang de markt krap blijft zullen de banken hiervoor niet veel belangstelling hebben.

Intmiddels zijn op 15 februari de maandelijks uitkeringen aan de gemeenten — meer dan f. 200 mln. —

E.-S.B. 23-2-1966

de markt komen verruimen. Eerst zal echter de schuld van de banken aan de Centrale Bank moeten zijn afgelost alvorens de markt een werkelijk evenwicht zal hebben herwonnen.

Kapitaalmarkt.

De jongste Staatslening — zoals men weet 6¼ pCt. tegen een koers van 99½; een effectief rendement van 6,30 pCt. en daardoor een unieke uitgifte in ons land — heeft het net gehaald. Op 15 maart a.s. kan de Minister de opbrengst van bijna f. 249 mln. verwachten.

Nieuws op de binnenlandse markt is er nauwelijks. Op de Europese markt van internationale leningen daarentegen is de activiteit bijzonder groot. Steeds meer pogen dochtermaatschappijen van Amerikaanse ondernemingen hun financieringsbehoeften in Europa te dekken. Ook Europese bedrijven verschijnen op deze markt. De groeiende belangstelling is één van de oorzaken, dat de rente ook hier stijgt.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1965	H. & L. 1966	11 febr. 1966	18 febr. 1966
Algemeen	343	361 — 348	355	352
Internationale concerns	477	513 — 486	503	495
Industrie	313	322 — 314	317	317
Scheepvaart	136	140 — 134	136	134
Banken en verzekering	180	187 — 178	182	178
Handel enz.	163	167 — 164	166	167

Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 112,50	f. 128,70	f. 124,20
Unilever, cert.	f. 114	f. 114,80	f. 112,80
Kon. Petroleum	f. 147,60	f. 160,80	f. 161,20
A.K.U.	389	371½	366½
K.L.M.	f. 268	f. 348	f. 345
Hoogovens, n.r.c.	440	462½	451
E.M.S.	190	194	205
Kon. Zout-Ketjen	765½	807	814
Zwänenberg-Organon	f. 171	f. 178,50	f. 179,80
Robeco	f. 222	f. 230	f. 229

New York.

Dow Jones Industrials	964	989	975
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	5,98	6,16	6,19
Aandelen: internationales b) ..	4,0	.	.
lokales b)	4,2	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	4½/8	4½/8	4½/8

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C: D. JONGMAN.

In het industrie- en agrarisch gebied van

NOORD-OOST BRABANT is

TE KOOP

een moderne, voor meerdere doeleinden geschikte

FABRIEK

gebouwd met uitbreidingsmogelijkheden. Grootte van het gehele perceel, gelegen aan Rijksweg, plm. 11.000 m². Bebouwde oppervlakte plm. 1.100 m². Inhoud plm. 5000 m³. Mogelijkheid tot het in dienst nemen van plm. 100 vrouwelijke werknemers.

Brieven onder nr. E.S.B. 8-1, postbus 42, Schiedam.

Voor een belangrijke, economisch zeer gezonde metaalindustrie in een grote stad in het Zuiden van het land, zoeken wij een

directie-secretaris

in de leeftijd van 30 tot 40 jaar. We denken aan een **ECONOOM** of **JURIST** met belangrijke ervaring in het bedrijfsleven en van een zodanige **VEELZIJDIGHEID** dat hij een werkelijke rechterhand van de algemeen directeur kan zijn.

Belangstellenden kunnen desgewenst telefonisch informatie inwinnen. Hun eigenhandig en met inkt geschreven brief zien we gaarne tegemoet onder letters Rj.

W. VERSCHOOR en Drs. J. C. OUDSHOORN
Psychologisch Adviseurs
Coolsingel 57 - Rotterdam

Een in de omgeving van Rotterdam gevestigde metaalindustrie zoekt een

jong bedrijfseconoom of jurist

Zijn taak zal bestaan uit het assisteren van de Directie bij financiële, economische, juridische en organisatorische problemen. Daarnaast zullen hem contacten worden toevertrouwd, waarvoor zowel gevoel voor het commerciële als vermogen tot representatief optreden noodzakelijk zijn. Het betreft hier een belangrijke vertrouwensfunctie ten dienste van het algemeen beleid.

Het bedrijf is modern, van middelgrote omvang en internationaal georiënteerd. In verband met dit laatste is het beheersen in woord en schrift van tenminste Duits en Engels vereist. De functie biedt de geschikte kandidaat een interessante en veelzijdige werkring met goede perspectieven.

Belangstellenden kunnen, indien gewenst, informatie inwinnen. Daarnaast wordt van hen een eigenhandig en met inkt geschreven brief verwacht onder letters Ro.

W. VERSCHOOR en Drs. J. C. OUDSHOORN
Psychologisch Adviseurs
Coolsingel 57 - Rotterdam

*U reageert op
annonces in*

„E.-S.B.”?

*Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!*

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

*op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:*

- 1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.
- 2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verriijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

E.-S.B. 23-2-1966

Ondergetekende bericht, dat in verband met de aanvraag tot opneming in de Officiële Prijscourant van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam van

6 $\frac{1}{4}$ pCt. 8-jarige obligaties 1966

ten laste van de

Nationale Bank voor Middellang Krediet N.V.
gevestigd te Amsterdam

voor hoofdsom en rente onvoorwaardelijk gegarandeerd door de
AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

exemplaren van een Bericht bij haar kantoren verkrijgbaar zijn.

De verhandeling van genoemde obligaties zal op **dinsdag 1 maart 1966**, aanvangen.

Amsterdam, 21 februari 1966.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

EUROPEAN ORGANIZATION FOR NUCLEAR RESEARCH (CERN)

To meet the needs arising from new developments and expansion of CERN, the following posts are now vacant in the Finance Division.

SENIOR BUYER (FIN-PU-058)

To be responsible for all purchasing functions in a new, rapidly growing scientific division of CERN. Requirements embrace the whole field of technical, engineering and scientific equipment. Candidates must have at least 10 years' experience as a buyer in the international market, preferably for a research laboratory or similar institution. A very good knowledge of English and French and a working knowledge of other European languages is necessary. The basic starting salary for this post is about 35,000 Swiss francs per annum, free of tax.

CONTRACT SPECIALIST (FIN-ACC-039)

To draw up contracts, to assist during negotiation of contracts and to control and follow up adherence to contract terms, relating principally to the purchase of technical and scientific equipment and agreements with building contractors. Candidates must have legal qualifications and at least 10 years' practical experience of such work. A very good knowledge of English and French and a working knowledge of German is necessary. The basic starting salary for this post is about 30,000 Swiss francs per annum, free of tax.

2 BUYERS (FIN-PU-068)

To consult with and assist physicists, engineers and technicians in the purchase of specialized materials for laboratory and workshop use. Candidates must have at least 5 years' practical experience of such work.

A very good knowledge of English and French and a working knowledge of German is necessary. The basic starting salary for this post is about 30,000 Swiss francs per annum, free of tax.

There are numerous social benefits and 6 weeks annual leave.

Would-be applicants are asked to study the states requirements very carefully, before writing for applications form quoting the appropriate reference number.

Applicants without the necessary linguistic qualifications will not be considered.

Please write to: The Head of Personnel CERN, 1211 Geneva 23, Switzerland.

HET INSTITUUT VOOR ZIEKENHUISECONOMIE

van de Stichting

„HET NEDERLANDSE ZIEKENHUISWEZEN“

verricht gevarieerde economische en statistische onderzoeken in het belang van het ziekenhuiswezen en vraagt wegens uitbreiding van de werkzaamheden:

- a. EEN ECONOMISCH DOCTORANDUS;
- b. EEN STAFFUNCTIONARIS VAN MIDDELBAAR NIVEAU.

Voor de functie van econoom komt in aanmerking een onlangs afgestudeerde of een econoom met enige ervaring. Ook zij, die binnen ongeveer een jaar denken af te studeren worden uitgenodigd te solliciteren.

De te benoemen staffunctionaris zal — soms in teamverband — worden belast met de voorbereiding en uitvoering van onderzoeken. Gedacht wordt aan iemand, die ervaring heeft opgedaan in het bedrijfsleven; een ambtelijke functie of anderszins en in het bezit is van bijvoorbeeld het Staatspraktijkdiploma voor Bedrijfsadministratie (S.P.D.), statistiek-diploma's of een diploma van vergelijkbaar niveau of voor een dergelijk diploma studerende is. Ervaring in het ziekenhuiswezen, in onderzoekwerk of in statistisch werk strekt tot aanbeveling, doch is niet vereist.

Sollicitaties worden ingewacht bij de Directeur van het Instituut, 's-Gravenhage, Jan van Nassaustraat 23.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

MINISTERIE VAN VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING

Bij de afdeling Economische Zaken van bovengenoemd Ministerie te 's-Gravenhage kan worden geplaatst een

ECONOOM

voor het uitbrengen van adviezen omtrent de wederzijdse relaties tussen de algemeen-economische ontwikkeling en het beleid t.a.v. de bouwnijverheid en de volkshuisvesting. Daartoe is, op basis van een adequate economische scholing en enige — bij voorkeur ambtelijke — ervaring, nodig het verrichten van research, m.b.t. de algemeen-economische ontwikkeling en het onderhouden van contacten ter zake. Vereist: doctoraal examen economie; hoofdrichting bij voorkeur geldwezen of conjunctuurleer dan wel openbare financiën.

Salarisgrenzen tussen f 1379,— en f 1843,— per maand of tussen f 1727,— en f 2148,— per maand.

De salarissen zijn exclusief 6 pCt. vakantie-uitkering. A.O.W.-permie voor Rijksrekening.

Schriftelijke sollicitaties onder vac.no. 6-3483/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

HOLLANDSCHE SOCIËTEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

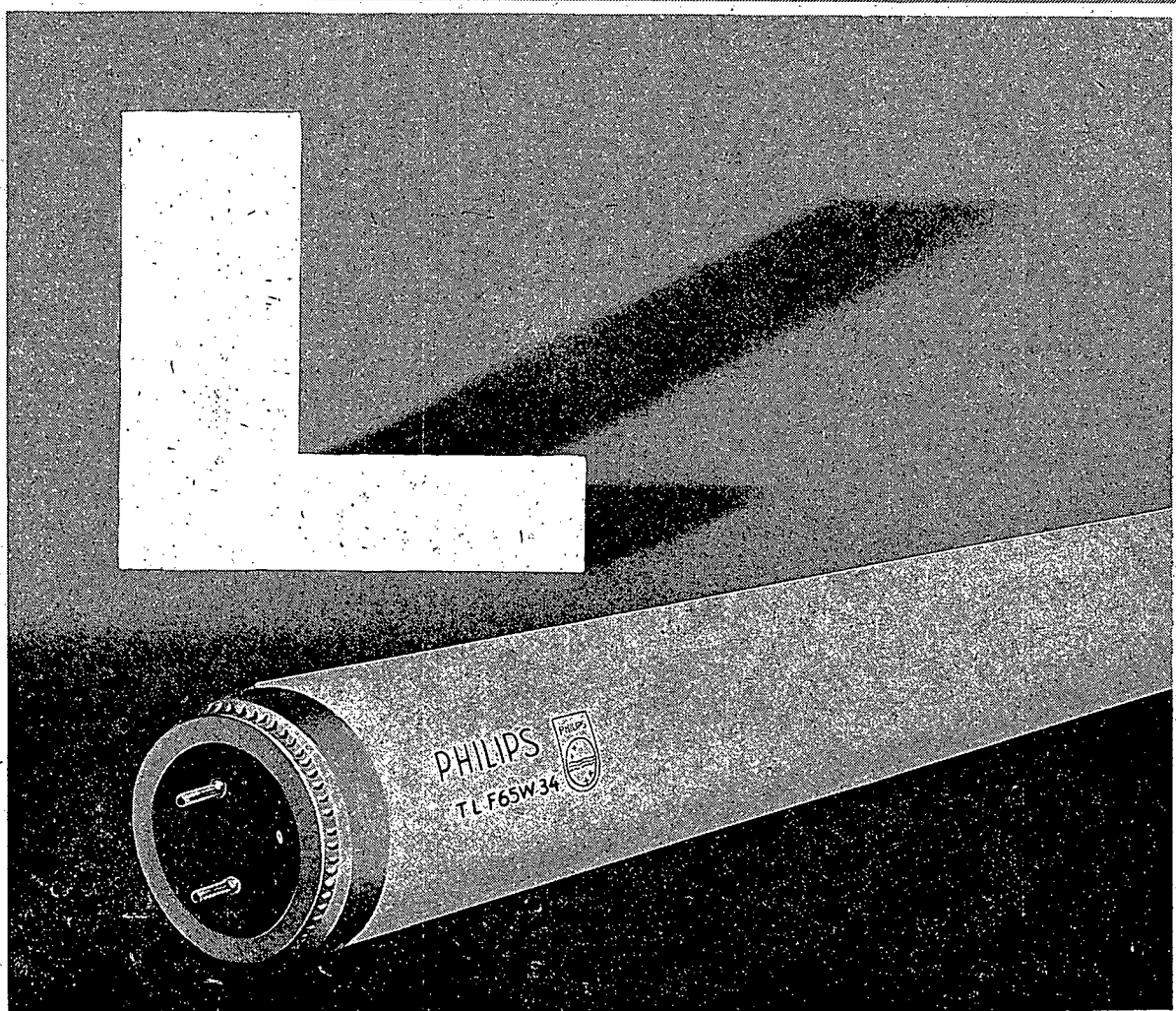
HOOFDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 221322, AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

34.2

Sta eens stil bij de L van Lichtopbrengst

De lichtopbrengst van een „TL”-lamp hangt af van de kwaliteit van het fluorescerende poeder op de binnenwand. Dit moet precies de juiste samenstelling hebben; de korrels, hoe klein ook, moeten stuk voor stuk van een bepaalde grootte zijn, en de laag moet onverbrekkelijk aan het glas gehecht zijn. Samenstelling, korrelmaat en hechting zijn ideaal bij de Philips „TL”-lamp. Met Philips „TL”-verlichting bent u daarom zeker van een blijvend hoge lichtopbrengst.

PHILIPS „TL”-verlichting:

- Hoog rendement • Blijvend goede lichtopbrengst • Grote bedrijfszekerheid • Minimale wattverliezen • Volkomen aanpassing aan elke bedrijfssituatie.

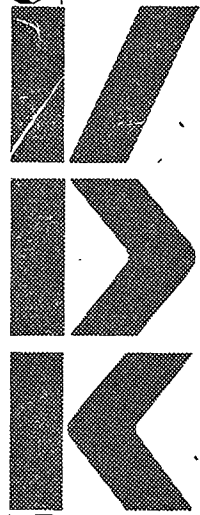

GEMAAKT VOOR U:

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting” wordt u per omgaande toegezonden, na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 48, Eindhoven.

PHILIPS Bedrijfsverlichting

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs

AMSTERDAM - BRUSSEL

In opdracht van de Directie van een van de vooraanstaande, in het westen des lands gevestigde, **reclame en marketing adviesbureaus**, zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

MARKETING DESKUNDIGE

Deze, onmiddellijk onder de Directie ressorterende, functionaris is voor alle ten behoeve van de relatiekring ontwikkelde activiteiten op dit terrein verantwoordelijk: te beginnen bij het marktonderzoek tot en met de voorstellen voor het te voeren marketingbeleid.

Voor de uitoefening van deze functie gaan de gedachten bij voorkeur uit naar een academicus. Aan de theoretische vorming en praktische ervaring op het gebied van de marketing op basis van de moderne marktonderzoek-technieken worden in ieder geval hoge eisen gesteld, vooral t.a.v. het merkartikel voor de consument. De instelling moet positief zijn en van visie en inventiviteit getuigen. Gezien de vele interne en externe contacten worden goede contactuele eigenschappen verlangd. Leeftijd tot 40 jaar.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel.: 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de candidaat.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 26 02 60

I.C.T./

uw vakstatus:

uw verantwoordelijkheid:

uw welstand:

Uw vakstatus is groot bij I.C.T.-Nederland. Kan groot zijn. Bij I.C.T. wordt er namelijk iets van u verwacht, waarmee u die vakstatus zelf gestalte kunt geven. Enthousiasme, initiatief, bereidheid tot meehelpen-bouwen. Zulke medewerkers zijn natuurlijk echt geen anonieme mannetjes in het gelid. Zulke medewerkers stellen iets voor bij I.C.T.

Uw verantwoordelijkheid is een belangrijke zaak bij I.C.T. U zult die moeten durven dragen. I.C.T. heeft mensen nodig, die zelf kunnen en... durven beslissen. Die de problemen ook zelf - al of niet samen met collega's - kunnen aanpakken en oplossen. Bij I.C.T., de grootste Europese industrie voor informatieverwerking, zijn natuurlijk tal van goede functies beschikbaar. Waarom ook niet voor u?

U hebt al begrepen, dat bij I.C.T. hard wordt gewerkt. Soms heel hard. Maar u zult ook begrijpen, dat daar wat tegenover staat. Vakstatus en verantwoordelijkheid kunnen wel veel voldoening geven, maar men kan er niet van leven. I.C.T. weet echter, dat heel goede en heel veel belovende medewerkers ook heel goed gehonoreerd dienen te worden. En dat gebeurt dan ook.

I.C.T. Nederland zou naar aanleiding van het bovenstaande gaarne in contact treden met ervaren systeemanalisten.

I.C.T. (International Computers and Tabulators Limited) is op het terrein der informatieverwerking de tweede in grootte in de vrije wereld. I.C.T. Nederland N.V. - onder de directie van Ruys' Handelsvereniging N.V. - is de Nederlandse vestiging van dit wereldconcern.

I.C.T. NEDERLAND N.V. LANGE VOORHOUT 17'S-GRANVENHAGE - TELEFOON 070-18 41 60

I.C.T./COMPUTERS

HONIG N.V.

Voor onze onderneming, die deel uitmaakt van het concern Koninklijke Scholten-Honig N.V., zoeken wij ter assistentie van de leiding van onze centrale administratie, contact met gegadigden voor de functie van:

ADMINISTRATEUR (academisch niveau)

Geïnteresseerden nodigen wij uit een brief in handschrift met informatie omtrent opleiding, loopbaan en ervaring - onder vermelding van dit blad - te richten aan de directie van onze N.V., t.a.v. de heer P. M. van Ede, Koog aan de Zaan, of zich te wenden tot drs. J. W. R. Tilanus van het Twents Instituut voor Bedrijfspsychologie, Grundellaan 18, Hengelo (O), (05400-14841). Deze is door ons gemachtigd nadere, vertrouwelijke informatie te verschaffen. Aan de hand hiervan kunnen kandidaten beslissen over hun sollicitatie bij de directie van onze N.V. Door het T.I.B. zal geen naam of brief aan ons worden doorgezonden, tenzij de betrokkene daartoe zijn toestemming heeft verleend.

TER INFORMATIE

In de centrale administratie komen alle, voor het door de directie te voeren beleid en beheer belangrijke administratieve gegevens tezamen, zowel uit de administraties van de binnen- als van de buitenlandse bedrijven. De recente introductie van een nieuw en nog verder uit te bouwen budgetstelsel en van een daarop aangepaste nieuwe wijze van verwerking der boekhoudkundige gegevens, vereist een verdere coördinatie en integratie van de administraties. De nieuwe functionaris zal aanvankelijk hieraan zijn grootste aandacht moeten besteden, naast de zorg voor de berichtgeving aan de directie. In een later stadium zal hij in toenemende mate bij de leiding van de gehele afdeling worden betrokken.

Voor de vervulling van deze taken gaan onze gedachten uit naar een afgestudeerde econoom of accountant (NIVA of VAGA) van omstreeks 35 jaar, met ervaring in de moderne industriële budgetteringsproblematiek, met een administratief creatieve denkwijze en zeer goede contactuele eigenschappen.

Ervaring met automatische gegevensverwerking vormt een pluspunt.

De centrale plaats van de afdeling als „tool-maker“ voor het beleid en het perspectief om als plaatsvervanger van het hoofd van de afdeling te gaan fungeren biedt aan een werkelijk bekwame kracht alle gelegenheid om in de Honiggroep een belangrijke plaats te gaan innemen. Overeenkomstig de vereiste kwaliteiten ligt de honorering op concern-stafniveau.

**gemeente
enschede**

Burgemeester en Wethouders van Enschede
zoeken contact met gegadigden voor de
functie van

ECONOMISCH STAFFUNCTIONARIS

Gegadigden voor deze functie, die veel energie en toewijding verlangt, doch een ruime mate van vrijheid geeft, worden uitgenodigd binnen drie weken na het verschijnen van dit blad te solliciteren. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen onder telefoonnummer (05420) 4 10 41, toestel 116.

Enschede, een gemeente met een zich sterk ontwikkelend en wijzigend industrieel patroon, heeft ruim 135.000 inwoners.

De taak van de aan te trekken functionaris zal vooral een informatieve, adviserende en verwijzende zijn t.o.v.

- het gemeentebestuur i.v.m. de ontwikkeling van het bedrijfsleven;
- bedrijven, die overwegen zich in deze gemeente te vestigen;
- Het plaatselijk bedrijfsleven, o.m. in verband met de stedenbouwkundige reconstructies.

Hij zal zijn taak, in nauw contact met instanties in en buiten de gemeente moeten verrichten.

Naast een doctorale studie economie en ervaring in soortgelijke werkzaamheden, zijn vooral kwaliteiten van contact, inventiviteit en doorzettingsvermogen van betekenis.

De honorering van deze functie ligt, al naar gelang van bekwaamheid tussen f 1725,— en f 2150,— per maand (incl. huurcompensatie). De A.O.W.-premie is voor rekening van de gemeente.